GAZA PRED LICEM HISTORIJE

ENZO TRAVERSO

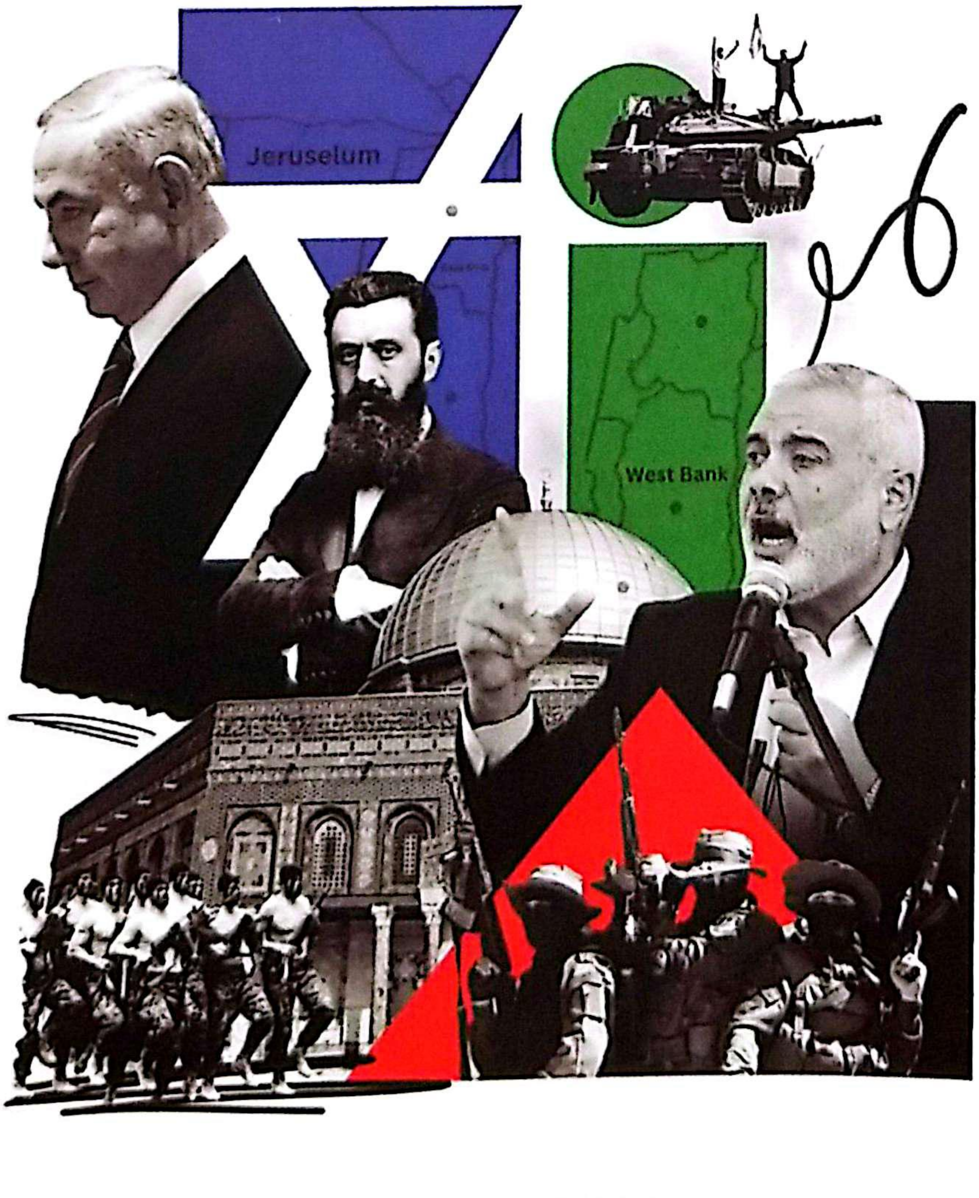

GAZA PRED LICEM HISTORIJE

Enzo Traverso

GAZA PRED LICEM HISTORIJE

Tuzla, 2024.

SADRŽAJ

PREDGOVOR		7
POGLAVLJE I	DŽELATI I ŽRTVE	11
POGLAVLJE II	ORIJENTALIZAM	25
POGLAVLJE III	DRŽAVNI INTERES	43
POGLAVLJE IV	LAŽNE VIJESTI O RATU	51
POGLAVLJE V	ANTICIONIZAM I ANTISEMITIZAM	55
POGLAVLJE VI	NASILJE, TERORIZAM, OTPOR	65
POGLAVLJE VII	UNAKRSNA SJEĆANJA	85
POGLAVLJE VIII	OD RIJEKE DO MORA	93
O AUTORU		105
POHVALE KNJIGE		107

PREDGOVOR

Ovaj esej postavljen je u kontekstu tragičnog rata u Gazi i žestokih kontroverzi koje su uslijedile. Hamasov napad 7. oktobra 2023. naišao je gotovo svuda na osudu, što je bilo očekivano i razumljivo. S druge strane, ubilački, razorni bijes koji je Izrael pokrenuo u narednim mjesecima izazvao je mnogo blažu reakciju. Neki, iako posramljeni, ali popustljivi, izražavali su kritike, uglavnom blagim tonovima. Rijetki kritičari izraelske politike pažljivo su potvrđivali svoju osnovnu solidarnost i simpatije. Podtekst ovih kolumni gotovo uvijek je bio isti: "Iskreno, pretjerali ste i ne možemo ne kritikovati vaše brutalne metode, ali to činimo jer smo, kao i uvijek, na vašoj strani i želimo vam pomoći da se borite protiv čudovišta s druge strane." Zemlje tzv. Globalnog juga

izrazile su jednoglasni bijes zbog uništenja Gaze, dok je Zapad – što znači većina njegovih vlada i medija – odobravao ili čak pomagao te akcije, produbljujući jaz između zapadnih elita i javnog mnijenja.

Sljedeće stranice nastale su iz ovih zapažanja. Tekst nije pisan s mirne distance. Naprotiv, on pokušava razraditi početnu liniju razmišljanja, ne skrivajući osjećaje zaprepaštenja, nevjerice, obeshrabrenja i ljutnje koje su me obuzele posljednjih mjeseci. Mogao bih reći, parafrazirajući Sartra, da je ovo tekst napisan *u situaciji*. Naslov, *Gaza pred licem historije*, ne bi trebao nikoga zavarati. Nisam stručnjak za Bliski istok, arapsko-izraelski sukob niti Palestinu. Ne pretendujem analizirati rat niti opisivati njegove aktere, različite perspektive ili geopolitičku dimenziju. Drugi to rade mnogo bolje od mene, s alatima i znanjem koje nemam. Moj cilj na ovim stranicama je drugačiji. Htio sam kritički sagledati političku i intelektualnu raspravu koju je izazvala kriza u Gazi, pokušavajući razmrsiti zamršene niti historije i sjećanja. Ukratko, ovo je kritička meditacija o sadašnjosti i načinima na koje se historija koristi za njeno tumačenje. Tema je opširna i zaslužuje detaljniju studiju od ovih brzopleto napisanih bilješki, koje su morale biti napisane. Historičar ponekad može odstupiti od svojih uobičajenih navika i preuzeti rizik, posebno ako nema iluzija o upotrebi nauke oslobođene vrijednosnih sudova – a ja ih nemam.

Jasno je svima da ovaj rat predstavlja prekretnicu, ne samo zbog svojih geopolitičkih posljedica, već i zbog načina na koji ostatak svijeta percipira Palestince i Izraelce.

Naravno, rat se odvija trenutno i još uvijek nismo u poziciji da pišemo njegovu historiju. Historizacija velikih događaja zahtijeva vrijeme, uspostavljene i dostupne izvore, dugoročnu perspektivu i, neizostavno, kritičku distancu. U nekom trenutku u budućnosti, rat u Gazi zasigurno će dobiti svoje historičare. Za sada možemo samo sagledati kako se prošlost koristi u javnom diskursu i razmisliti o tome koje nam alate historija pruža za ispitivanje sadašnjosti, kao i o upitnim, ponekad nedostojnim načinima na koje se historija koristi. To je bila moja glavna tema interesovanja ovdje. Moj pogled je disonantan, u smislu da se ne podudara s aksiomima tog malog dijela svijeta poznatog kao Zapad, koji polaže pravo na monopol i nad moći i nad moralom. Tom horu konsenzusa moj tekst djelovat će kao "kontrapunkt", slijedeći poziv koji je Edward Said uputio intelektualcima prije mnogo godina, izražavajući žaljenje što se njihovi glasovi sve manje čuju, ugušeni u sve glasnijoj buci medija. Ipak, kada promijenimo tačku posmatranja i stavimo se u položaj onih koji proživljavaju ovaj rat, disonantni glasovi iznose sasvim očite stvari.

Ovaj tekst je započeo kao članak u italijanskom dnevniku *Il Manifesto* u decembru prošle godine, a zatim je ažuriran u verziji na engleskom jeziku u *Jacobinu*; također se oslanja na intervju dat francuskom listu *Mediapart*, koji je kasnije preveden na nekoliko jezika. Reakcije na ove napore ohrabrile su me da napišem duži esej, pojašnjavajući neke od svojih ranijih ideja.

Zahvalan sam Willardu Woodu na elegantnom prijevodu i Judith Gurewich na njenim promišljenim komentarima

i sugestijama. Dirnut sam entuzijazmom s kojim je pristala objaviti esej u Other Pressu, s čvrstim uvjerenjem da, bez obzira na različite stavove koje neko može imati o ovako osjetljivoj i kontroverznoj temi, kritički glas zaslužuje da se čuje.

Enzo Traverso
Itaka, Nju Jork, 10. juli 2024.

POGLAVLJE I

DŽELATI I ŽRTVE

U eseju o zračnim bombardovanjima tokom Drugog svjetskog rata, njemački romanopisac W. G. Sebald istražuje razloge tišine koja je, po završetku sukoba, okruživala patnje njegovih sunarodnjaka.[1] Godine 1945. Njemačka je bila opustošena. Oko 600.000 njenih građana izgubilo je živote pod ruševinama uništenih gradova, još veći broj civila bio je povrijeđen, a nekoliko miliona ljudi bilo je primorano na beskućništvo i raseljavanje. Ipak, ovo ekstremno trpljenje ostalo je neizrečeno i tiho internalizirano u narodu; gotovo niko se nije usuđivao otvoreno govoriti o tome. Tačno je da okupirana Njemačka više nije bila suverena nacija, ali

---

1 W. G. Sebald, *On the Natural History of Destruction*, tr. Anthea Bell (New York: Modern Library, 2003).

tišina je imala dublje uzroke. Nijemci su znali da su, dok su bombe i vatreni olujni udari uništavali njihove gradove, Wehrmacht, policija i SS počinili zločine daleko ozbiljnije od onih koje su sami pretrpjeli. To bi moglo objasniti njihovu krivnju u tišini i posvećenost čišćenju ruševina i obnovi svojih gradova u poslijeratnom periodu.

Patnja nanesena njemačkim civilima tokom i nakon Drugog svjetskog rata, kad su milioni bili protjerani iz centralne Evrope, neosporna je. Ipak, kad je Martin Heidegger o tome govorio, da bi obrnuo uloge i prikazao Njemačku kao žrtvu vanjske agresije, Herbert Marcuse je prekinuo njihovu korespondenciju. Takav stav, napisao je, stavljao je Heideggera "izvan Logosa", "izvan dimenzije u kojoj je uopće moguć razgovor među ljudima".[2] Tek krajem 1990-ih, kad je ponovo ujedinjena Njemačka u potpunosti integrirala sjećanje na nacističke zločine u svoju historijsku svijest, bilo je moguće da se vlastita patnja Njemačke tokom Drugog svjetskog rata proučava, priznaje i raspravlja u javnoj sferi, bez izazivanja neprijateljstva ili prikazivanja kao apologetskog ili sebičnog.[3]

---

2 Herbert Marcuse, "Heidegger and Marcuse, a Dialogue in Letters" (1948), in *Technology, War and Fascism*, ed. Douglas Kellner (New York: Routledge, 1998), str. 267. Heidegger nije bio usamljen. Sličnog stava bio je i Carl Schmitt u pismima i dnevniku, zapisanim augusta 21, 1949. Vidi Carl Schmitt, *Glossarium: Aufzeichungen der Jahre 1947-1951* (Berlin: Duncker & Humblot, 1991), str. 263.

3 U centru ove debate bio je rad Jörga Friedricha, *The Fire: The Bombing of Germany, 1940-1945*, tr. Allison Brown (New York: Columbia University Press, 2006).

U tom smislu, stičem utisak da su većina naših kolumnista i komentatora postali "Heideggerovci", skloni zamjeni agresora i žrtava, osim što današnji agresori više nisu poraženi nego pobjednici.

Rat u Gazi nije Drugi svjetski rat, to je jasno, ali historijske analogije – koje nisu homologije – mogu nas voditi, čak i ako su njihovi akteri drugačiji, a događaji različitih razmjera. Tako je francuski historičar Jean-Pierre Chretien 1994. godine govorio o genocidu nad Tutsima kao o "tropskom nacizmu", a pojam "genocid" ponovo se pojavio u Evropi tokom rata u bivšoj Jugoslaviji, naročito nakon masakra u Srebrenici.[4] Kod genocida, koliko god bio kompleksan njegov historijski kontekst, uvijek postoji počinitelj i žrtva. Pisac sutrašnjice, koji bude pričao o ratu u Gazi, morat će se odvojiti od Sebaldove procjene, jer su danas uloge obrnute. Dok Izrael uništava Gazu pod kišom bombi, Izrael se prikazuje kao žrtva "najvećeg pogroma u historiji poslije Holokausta".

Situacija je paradoksalna – kao Nirnberški proces u kojem se ne sudi zločinima nacista, već onima koje su počinili Saveznici. Nirnberški procesi, koji su postali simbol pravde pobjednika, bili su ispunjeni proturječjima – ratni zločini Saveznika su ignorirani ili čak, kao u poznatom slučaju masakra u Katinskoj šumi, pripisani nacistima – ali niko

---

4 Jean-Pierre Chrétien, "Un nazisme tropical au Rwanda? Image ou logique d'un génocide," *Vingtième siècle*, 1995, 48, str. 131-142.

ozbiljno nije dovodio u pitanje krivicu optuženih.[5] Od 7. oktobra, s druge strane, Izrael se predstavlja kao žrtva. Uništenje Gaze? Žalosni višak u legitimnom ratu samoodbrane, pretjerana reakcija nacije pod prijetnjom koja se štiti svim raspoloživim sredstvima. Osamdesetih godina prošlog stoljeća, konzervativni historičar Ernst Nolte karakterizirao je nacističke zločine kao "reaktivne". Iako su zasigurno vrijedni žaljenja, oni su bili odgovor na veoma stvarnu prijetnju boljševizma, "logički i faktički uslov" totalitarizama 20. stoljeća i rata na Istočnom frontu.[6] Danas se taj "logički i faktički uslov" naziva Hamas, pokret čiji je jedini *raison d'être* mržnja prema Izraelu.

U sumrak Hladnog rata, tokom *Historikerstreita*, žučne rasprave o analogiji između nacističkih zločina i onih

---

5 U postojećoj obimnoj literaturi o Nirnberškim suđenjima, najbolji prikaz i dalje je onaj američkog tužioca Telforda Taylora, *The Anatomy of the Nuremberg Trials: A Personal Memoir* (New York: Knopf, 1992). O Katinjskom masakru, vidi Anna M. Cienciala, Natalia S. Lebedeva, I Wojciech Materski, eds., *Katyn: A Crime Without Punishment* (New Haven: Yale University Press, 2008).

6 Ernst Nolte, "The Past That Will Not Pass: A Speech That Could Be Written but Not Delivered" (1986), u *Forever in the Shadow of Hitler? Original Documents of the* Historikerstreit, *the Controversy Concerning the Singularity of the Holocaust*, tr. James Knowlton, Truett Cates (Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1993), str. 22. O ovoj raspravi, vidi Richard Evans, *In Hitler's Shadow: West German Historians and the Attempt to Escape from the Nazi Past* (New York: Pantheon Books, 1989), I Ian Kershaw, *The Nazi Dictatorship: Problems and Perspectives of Interpretation* (New York: Routledge, 1993).

staljinističkog režima, konzervativci su svi branili Noltea, koji je hrabro razotkrio motive Hitlera. Činjenica da se Führerov svjetonazor temeljio na radikalnom antiboljševičkom stavu sigurno se smatrala olakšavajućom okolnošću. Nacističke zločine trebalo je staviti u perspektivu. Novine koje su tada branile Noltea, s *Frankfurter Allgemeine Zeitung* na čelu, danas su odlučni pobornici Izraela.[7] Prema njihovom mišljenju, islamski fundamentalizam, s kojim poistovjećuju Palestinu, danas prijeti Zapadu na isti način kao što je to činio komunizam prošlog stoljeća. Ideološke motivacije proizraelske strane, tako nepokolebljive u borbi protiv antisemitizma, u suštini su iste kao one koje su prije četrdeset godina potaknule vodeći konzervativni dnevnik Njemačke da zauzme blagonaklon stav prema Nolteovoj apologiji nacizma. U oba slučaja, uloge su bile zamijenjene: u tadašnjim raspravama žrtve su bili Nijemci, a ne Jevreji; danas su žrtve Izraelci, a ne Palestinci.

Dominantni diskurs oko 7. oktobra pretvara taj datum u neku vrstu negativne epifanije, iznenadnu pojavu zla koja je izazvala rat odmazde. Tog dana, brojač je resetovan na nulu, kao da su događaji tog dana jedini uzrok tragedije. Sedmi oktobar skinuo je veo s Hamasa i Izraela, dodijelivši svakom svoju ulogu, kao počinitelja i žrtve. Pojas Gaze, teritorija s 2.4 miliona ljudi, podvrgnut potpunoj segregaciji posljednjih sedamnaest godina, tako je postao kolijevka zla, gdje

---

7 O transformaciji konzervativne misli u Njemačkoj, vidi Enzo Traverso, "Longing for the *Sonderweg*," *New German Critique*, vol. 50, n. 150, 2023, str. 205-215.

beskrupulozni ubice djeluju nekažnjeno, pretvarajući civile u "žive štitove". Realnost je da je uništenje Gaze vrhunac dugotrajnog procesa ugnjetavanja i iskorjenjivanja. Prije dvadeset i dvije godine, u augustu 2002. godine, Edward Said je opisao izraelsko nasilje tokom Druge intifade ovim riječima:

"Gaza je okružena električnom ogradom s tri strane; zatvoreni poput životinja, stanovnici Gaze ne mogu se slobodno kretati, raditi, prodavati svoje povrće ili voće, niti ići u školu. Izloženi su zračnim napadima izraelskih aviona i helikoptera, a na tlu ih tenkovi i mitraljezi ubijaju kao divljač. Gaza je osiromašena i izgladnjela, postala je poput ljudske noćne more (...) uključujući hiljade vojnika u ponižavanje, kažnjavanje i iscrpljujuće slabljenje svakog Palestinca, bez obzira na dob, spol ili bolest. Medicinske zalihe zaustavljaju se na granici, a ambulantna vozila gađaju ili zadržavaju. Stotine kuća su srušene, a stotine hiljada stabala i poljoprivrednog zemljišta uništeno je u aktima sistematskog kolektivnog kažnjavanja protiv civila, od kojih su mnogi već izbjeglice zbog izraelskog uništenja njihove zajednice 1948. godine."[8]

Sedmi oktobar nije bio nagli ispad mržnje; imao je dugu genezu. To je bila tragedija koju su metodično pripremali oni koji bi sad željeli da ih vide kao žrtve. Tragedija se i dalje odvija, što je dodatni razlog da se uloge ne obrću. Kratak pregled hronologije pomoći će nam razumjeti kako je došlo do "pogroma" 7. oktobra. Od povlačenja Izraela

8 Edward W. Said, *From Oslo to Iraq and the Road Map* (New York: Pantheon Books, 2004), str. 197.

2005. godine, pojas Gaze pretrpio je nekoliko napada Izraelskih odbrambenih snaga (IDF), koji su iza sebe ostavili hiljade mrtvih: 1.400 Palestinaca 2008. (u poređenju sa 13 Izraelaca); 170 u 2012; i 2.200 u 2014. godini. Dana 30. marta 2018. velika mirna demonstracija protiv blokade Gaze završila je masakrom: 189 mrtvih i 6.000 ranjenih. Do 6. oktobra 2023. godine, IDF je već ubio 248 Palestinaca na okupiranim teritorijama i uhapsio još 5.200. Između 2008. i 6. oktobra 2023. godine, IDF je ubio skoro 6.400 Palestinaca, uključujući više od 5.000 stanovnika Gaze, i ranio 158.440, dok su izraelske žrtve od ruku Hamasa i drugih islamističkih grupa iznosile 310 mrtvih i 6.460 ranjenih.[9] Oko 1.5 miliona palestinskih izbjeglica živi u Gazi, što je više od polovine stanovništva. Stopa nezaposlenosti je 50 posto, a 80 posto stanovništva živi ispod granice siromaštva. BDP opada posljednjih godina, čineći humanitarnu pomoć Agencije Ujedinjenih naroda za pomoć palestinskim izbjeglicama (UNRWA) uslovom za preživljavanje. Osobe mlađe od 25 godina čine 75 posto stanovništva, a gotovo svi oni žive u segregiranim uslovima od rođenja. Nekoliko kilometara dalje, neposredno iza električne ograde, zaštićeni Željeznom kupolom, antiraketnim štitom koji presreće rakete, Izraelci žive kao Evropljani. Tel Aviv je kosmopolitski, moderan, feminisitički i prijateljski nastrojen prema LGBTQ populaciji poput Berlina. Njegova kulturna industrija izvozi TV

9 Vidi UN-ovi zvanični podaci, objavljeno okt. 12, 2023, http://www.ochaopt.org/data/casualties.

serije širom svijeta, a gastronomija je nedavno stekla široku popularnost. To je kontekst 7. oktobra.

Pojam genocida ne može se olahko koristiti; on pripada pravnoj oblasti i, kako su mnogi istraživači istaknuli, nije prikladan za društvene nauke. Taj se izraz uvijek koristio u političke svrhe, kako bi se neprijatelji stigmatizirali i branili historijski ciljevi. To je tačno, i toga trebamo biti svjesni, ali taj pojam se ne može ignorirati, naročito sada. Jedina normativna definicija koju imamo, kodificirana u Konvenciji Ujedinjenih naroda o genocidu iz 1948. godine, tačno opisuje trenutnu situaciju u Palestini. Na osnovu te definicije, Međunarodni sud pravde je upozorio na rizik od genocida u pojasu Gaze i pozvao međunarodnu zajednicu da poduzme mjere kako bi ga zaustavila. Prema Članu II ove konvencije, genocid se događa kad se "čine radnje sa namjerom uništenja, u cjelini ili djelomično, jedne nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe, kao takve". Namjera mora podrazumijevati najmanje jedan od sljedećih zločina:

a) ubijanje članova grupe;
b) nanošenje teških tjelesnih ili mentalnih povreda članovima grupe;
c) namjerno nanošenje grupi životnih uslova koji će dovesti do njenog fizičkog uništenja u cijelosti ili djelomično;
d) nametanje mjera koje imaju za cilj sprječavanje rađanja unutar grupe.[10]

---

10 O porijeklu koncepta genocida, vidi Raphael Lemkin, *Lemkin on Genocide*, uvod i uredništvo Steven L. Jacobs

Ovaj opis jasno opisuje upravo ono što se danas čini u Gazi. Već 15. oktobra 2023. godine, osam stotina istraživača iz različitih disciplina, uključujući međunarodno pravo i studije o holokaustu i genocidu, upozorilo je na rizik od genocida u Gazi. U narednim mjesecima, časopis *Journal of Genocide Research* otvorio je forum na tu temu, objavljujući brojne eseje koji analiziraju implikacije uništenja Gaze za teoriju genocida.[11] Za Raza Segala, profesora studija o holokaustu i genocidu na Stokton univerzitetu (Nju Džerzi), Gaza je "udžbenički primjer genocida".[12] A. Dirk Moses, jedan od najuglednijih stručnjaka u ovom istraživačkom području, kojemu je vrlo teško govoriti o genocidu isključivo s pravnog aspekta, naglašava da su "izraelski političari i vojni zvaničnici dali brojne izjave s genocidnim konotacijama".[13] Posebno spominje premijera Benjamina Netanyahua, koji je 28. oktobra izjavio svoju namjeru da uništi Gazu citirajući

---

(Langham, MD: Lexington Books, 2012) (1944). O kontekstu koji je doveo do nastanka koncepta genocida, vidi Donald Bloxham, *Genocide on Trial: War Crimes Trials and the Formation of Holocaust History and Memory* (New York: Oxford University Press, 2001).

11 Notably Raz Segal i Luigi Daniele, Melanie S. Tanielian, Didier Fassin, Shmuel Lederman, Uğur Ümit Üngör, Elyse Semerdjian, Mark Levene, Zoé Samudzi, Abdelwahab El-Affendi, i Martin Shaw.

12 Raz Segal, "A Textbook Case of Genocide," *Jewish Currents*, okt. 13, 2023.

13 A. Dirk Moses, "More than Genocide," *Boston Review*, nov. 14, 2023. Dirk Moses je autor *The Problems of Genocide: Permanent Security and the Language of Transgression* (New York: Cambridge University Press, 2021).

biblijsku epizodu nemilosrdnog rata Jevreja protiv Amalečana (taj odlomak iz 1. Samuelove 15:3 glasi: "Sad idi i udari Amaleka, i potpuno uništi sve što imaju, i ne štedi ih; već pogubi i muškarca i ženu, dijete i dojenče, vola i ovcu, kamilu i magarca.").[14]

Historičar Omer Bartov s pravom je primijetio da je Konvencija o genocidu, inicirana Holokaustom, "postavila vrlo visoke kriterije za identifikaciju genocida, ograničavajući ga samo na događaje sličnog obima, ideološke jasnoće i birokratske efikasnosti". On dodaje da je to također "stvorilo jaz" između pravne definicije genocida, koja je prilično široka i otvorena za interpretaciju, i popularne slike genocida, za koju se čini da mora "podsjećati na Holokaust kako bi zaslužila taj naziv".[15] Genocidi se razlikuju po obimu i mogu se počiniti različitim sredstvima. Istrebljenje se može izvršiti mecima, gasnim komorama ili mačetama; deportovanjem desetina hiljada ljudi u pustinju ili druge oblasti bez uslova za život, kao u Namibiji 1904. ili u Anadoliji 1916; izazivanjem gladi ili svjesnim nečinjenjem da se ona zaustavi,

---

14 O ovoj Netanyahuovoj izjavi, koja je naširoko prenesena u medijima, vidi Noah Lanard, "The Dangerous History Behind Netanyahu's Amalek Rhetoric," *Mother Jones*, nov. 3, 2023.

15 Omer Bartov, *Weaponizing Language: Misuses of Holocaust Memory and the Never Again Syndrome*, Council for Global Cooperation, mart 12, 2024, https://cgcinternational.co.in/weaponizing-language- misuses-of-holocaust-memory-and-the-never-again-syndrome.

kao što su to Britanci učinili u Bengalu 1943;[16] ili uništavanjem grada putem sistematskog bombardovanja planiranog uz pomoć umjetne inteligencije (AI). Istrebljenje Jevreja u Evropi imalo je nekoliko ciljeva, uključujući ideološki i rasni imperativ. Cilj kolonijalnih genocida u Africi i Aziji bio je osvajanje i podjarmljivanje; drugi genocidi, poput istrebljenja Indijanaca u Sjevernoj Americi, imali su za cilj istrebljenje i zamjenu.

Historija rata u Gazi tek će biti napisana u decenijama koje dolaze; danas je potrebno zaustaviti masakr. Upravo to je funkcija upozorenja o genocidu u toku. Komentatori koji ovo upozorenje tumače kao antisemitski pokušaj minimiziranja Holokausta ili negiranja njegove jedinstvenosti samo pokazuju koliko kratkovidna, otuđena i opasna može postati mistična i samoreferentna memorija.

Možda bi se moglo reći da masakr stanovnika Gaze slijedi nakon nedavnih masakara u Halepu i Mosulu, i da su brojevi žrtava u Gazi manji od onih u zračnim napadima koji su uništili njemačke, sovjetske i japanske gradove tokom Drugog svjetskog rata. Tačno, ali ti gradovi su stradali u ratovima u kojima su se suprotstavljeni protivnici slične snage borili jedni protiv drugih. U Halepu i Mosulu borbe su napredovale blok po blok, zgrada po zgrada, kao u Staljingradu. Tamo su civili postali taoci, uhvaćeni u sukobu u kojem su zaraćene strane bile odlučne da se međusobno unište. Pojam rata

16 Vidi Janam Mukherjee, *Hungry Bengal: War, Famine, Riots and the End of Empire* (London: HarperCollins, 2015).

– ovdje korišten u skladu s jezikom posljednjih mjeseci – nije potpuno prikladan za opis onoga što se dešava u Gazi, gdje se ne suočavaju dvije vojske. Umjesto toga, nevjerovatno moćna i sofisticirana ratna mašinerija metodično uništava grupu urbanih centara naseljenih s blizu dva i po miliona ljudi. Uništavanje je jednostrano, kontinuirano i neumoljivo. Ne radi se o dvije vojske, s obzirom na nesrazmjer između IDF-a i Hamasa, već o dželatima i žrtvama, vojsci i civilnom stanovništvu – upravo uslovima povezanim sa genocidom.

Jezik koji se sad općenito koristi prikriva očigledno licemjerje, s jedne strane negirajući borcima Hamasa status legitimnih protivnika pod izgovorom da su teroristička grupa, a s druge strane opisuje desetine hiljada palestinskih civila ubijenih tokom metodičnog rušenja Gaze kao "kolateralnu štetu" ili, za najhrabrije komentatore, žrtve "ratnih zločina". Ratni zločini, bilo namjerni ili slučajni, nisu cilj rata; oni su jedna od njegovih posljedica. Međutim, uništenje Gaze je cilj izraelske ofanzive. Najekstremnije frakcije Netanyahuove vlade imaju ambiciozne ciljeve i žele izvršiti etničko čišćenje Pojasa Gaze, protjerujući njegove stanovnike preko egipatske granice ili u more. U januaru je jedanaest ministara trenutne vlade učestvovalo na skupu ekstremnih cionista o rekolonizaciji Gaze.[17]

Jedan od ciljeva Konvencije Ujedinjenih nacija iz 1948. godine bio je prevazići ograničenja Nirnberških suđenja,

---

17 Bethan McKernan, "Israeli Ministers Attend Conference Calling for 'Voluntary Migration' of Palestinians," *The Guardian*, jan. 29, 2024.

gdje su nacistički zločini tretirani kao ratni zločini. Međutim, genocid se ne može svesti na ratni zločin. Zbog toga je Međunarodni sud pravde Ujedinjenih nacija u svojoj odluci od 26. januara 2024. godine priznao da je optužba Južne Afrike za genocid barem "plauzibilna" i naredio Izraelu da preduzme sve mjere u svojoj moći da spriječi svoju vojsku u izvršavanju djela genocida u Pojasu Gaze. U narednim mjesecima situacija se pogoršala, pa je sud izdao drugu naredbu da se olakša glad koja je sada "nastupila" širom opustošenog teritorija. Izrael je ignorirao ove naredbe i nastavio svoju smrtonosnu kampanju; njegovi saveznici nisu učinili ništa da ga zaustave. Dana 20. maja, tužilac Međunarodnog krivičnog suda zatražio je izdavanje naloga za hapšenje Benjamina Netanyahua i njegovog ministra odbrane, Yoava Gallanta. Zapadni državnici, počevši s predsjednikom Joeom Bidenom, izrazili su ogorčenje. Međunarodni krivični sud je direktni nasljednik Nirnberških sudova; njegove inicijative se hvale sve dok su usmjerene protiv neprijatelja Zapada, kao što su Rusija ili Srbija, ili protiv varvara s Globalnog Juga, kao što su krvopije iz Kigalija, ali izazivaju gnjev kada su usmjerene prema izraelskim liderima.

POGLAVLJE II

ORIJENTALIZAM

Uobičajeno je opisivati Izrael kao demokratski otok usred mora mračnjaštva, dok se Hamas često prikazuje kao horda krvožednih zvijeri – zvuči poput retorike iz 19. stoljeća, kad je Zapad opravdavao genocid svojom "civilizacijskom misijom". U globaliziranom svijetu 21. stoljeća, orijentalizam nije mrtav; on se osjeti u zraku. Njegove osnovne postavke ostale su nepromijenjene, ukorijenjene u zamišljenoj dihotomiji između civilizacije i barbarizma, napretka i zaostalosti, prosvjećenja i tame.[18] Zapad, kako je Edward Said primijetio

---

18 Za paradigmatičan izraz ovog klišea – sukob između civilizacije (Izrael) i barbarstva (Hamas) – vidi Yehuda Bauer, "Hamas and Israel Live in Different Worlds," *The Times of Israel*, nov. 5, 2023.

u svom ključnom eseju prije više od četrdeset godina, može definirati sebe jedino u opoziciji prema radikalnoj drugosti kolonijalnog, nebijelog čovječanstva, koje se smatra manje vrijednim i hijerarhijski inferiornim.[19] Razlika između perioda analiziranog u Saidovom djelu *Orijentalizam* i današnjeg leži u tome što je u 19. stoljeću osvajački Zapad tvrdio da širi prosvjetiteljstvo, dok danas sebe vidi kao opkoljenu tvrđavu.

Općeprihvaćeno je da, nakon "barbarskog" napada Hamasa, Izrael, kao "jedina demokratija na Bliskom Istoku", ima pravo da se brani: svi naši državnici su posjetili Tel Aviv kako bi uvjerili Netanyahua u svoju podršku. Ova podrška je ostala čvrsta čak i nakon rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a za prekid vatre u Gazi – što će ostati pusta želja dok neko ne poduzme korake da je sprovede – čak i nakon što je Međunarodni sud pravde UN-a prepoznao rizik od genocida, pa čak i nakon što je tužilac Međunarodnog krivičnog suda zatražio naloge za hapšenje Netanyahua i njegovog ministra odbrane Gallanta zbog "zločina protiv čovječnosti" i "zločina istrebljenja". Predsjednik Biden nazvao je ovu pravnu akciju "nečuvenom". Uz ritualne izjave o izraelskom pravu na samoodbranu, niko ne spominje pravo Palestinaca na otpor decenijama dugoj agresiji, jer niko ne priznaje da Palestinci imaju historiju.

Tema borbe civilizacije protiv barbarizma, sad eksplicitno reformulirana kao dvoboj između zapadne demokratije

---

19 Edward W. Said, *Orientalism* (New York: Pantheon Books, 1978).

i islamskog terorizma, pronašla je svoje najciničnije izraze u riječima nekih glasnogovornika IDF-a, citiranim u izraelskim medijima, posebno u *+972* i *Local Call.* Barbari iz Hamasa, kažu oni, ubijaju civile i nasumično ispaljuju rakete na izraelske gradove, nadajući se da će neke proći bez presretanja i izazvati štetu. S druge strane, IDF personificira tehnološki napredak: njegove bombe nisu nasumične, već ciljaju uz pomoć AI tehnologije. Prema bivšem obavještajnom službeniku, izraelska vojska razvila je program nazvan *Habsora* (*Evanđelje*) koji automatski generira ciljeve i funkcionira kao "tvornica masovnog ubistva". Kako objašnjava drugi službenik IDF-a: "Ništa se ne dešava slučajno. Kad je trogodišnja djevojčica ubijena u domu u Gazi, to je zato što je neko u vojsci odlučio da njena smrt nije bitna – da je to cijena vrijedna plaćanja za pogodak [drugog] cilja. Mi nismo Hamas. Ovo nisu nasumične rakete. Sve je namjerno. Tačno znamo koliko je kolateralne štete u svakom domu."[20]

Istrage koje su uslijedile nakon ubistva sedam humanitarnih radnika 1. aprila otkrile su postojanje druge linije AI programa, poznate kao *Lavender*, za označavanje meta i generiranje lista za eliminaciju. Identificirao je 37.000 nižih operativaca Hamasa, neborbenih lica, koji su bili kandidati za zračne napade koristeći "glupe bombe" (za razliku od "pametnih bombi" koje navodno omogućavaju precizne udare,

20 Yuval Abraham, "'A Mass Assassination Factory': Inside Israel's Calculated Bombing of Gaza," *+972*, nov. 30, 2023, https://www.972mag.com/mass-assassination-factory-israel-calculated- bombing-gaza.

ali su skuplje). Tog dana algoritmi, koji nisu programirani da razlikuju vrijednost ljudskog života prema rasi ili religiji, pokrenuli su udare glupim bombama protiv australskih, britanskih i poljskih humanitaraca. Bio je to tragičan slučaj; ubijeni su bombama namijenjenim za Palestince. Kako je jedan službenik objasnio upotrebu ovih bombi: "Ne želite trošiti skupe bombe na nebitne ljude."[21]

Teško bi bilo pronaći bolji primjer "instrumentalne racionalnosti" – računske logike oslobođene bilo kakvih ljudskih ili socijalnih razmatranja, što su Max Weber, a zatim Theodor W. Adorno i Max Horkheimer, identificirali kao pokretačku snagu zapadne civilizacije.[22] Nakon 7. oktobra, prihvatljivi prag za kolateralnu štetu znatno se povećao, a broj djece ubijene u bombardovanju popeo se na hiljade. Do sada, Hamas je "barbarski" ubio blizu 1.200 Izraelaca, uključujući 800 civila; IDF je "inteligentno" ubio 40.000 Palestinaca, od kojih je možda četvrtina bila borci Hamasa. Mnogi analitičari procjenjuju da je još 20.000 mrtvih zatrpano pod ruševinama.

---

21 Yuval Abraham, "Lavender, the AI Machine Directing Israel's Bombing Spree in Gaza," *+972*, april 3, 2024, https://www.972mag.com/lavender-ai-israeli-army-gaza. Vidi također Benjamin Barthe, "Dans la bande de Gaza, les crimes de guerre sont démultipliés par les algorithmes," *Le Monde*, april 9, 2024.

22 Max Horkheimer i Theodor W. Adorno, *Dialectic of Enlightenment*, ed. Gunzelin Schmid Noerr, tr. Edmund Jephcott (Stanford: Stanford University Press, 2002 [1947]).

Sve je isplanirano: uništavanje cesta, zgrada, škola, bolnica, univerziteta, muzeja, spomenika, pa čak i groblja sravnjena buldožerima; prekidi u snabdijevanju vodom, strujom, prirodnim gasom, benzinom i internetskim uslugama; uskraćivanje pristupa hrani i medicinskim potrepštinama; evakuacija više od 1.8 miliona od 2.3 miliona stanovnika Gaze prema južnom dijelu pojasa, gdje su ponovno bombardovani i raseljeni; bolesti, epidemije i sad glad. Nesposoban da iskorijeni Hamas, IDF je krenuo u eliminaciju palestinske inteligencije: akademika, ljekara, tehničara, novinara, umjetnika, intelektualaca i pjesnika. Upozorenje koje je izdao Međunarodni sud pravde UN-a nije apstraktno: palestinsko stanovništvo Gaze, raseljeno i lišeno najosnovnijih uslova za preživljavanje, meta je planiranog i neumoljivog masakra. Da ponovimo, izraelski rat protiv Gaze ima sve karakteristike genocida. Ipak, ništa se ne može učiniti. Riječ genocid zabranjena je u medijima, koji, kad su primorani da je koriste, označe je pod navodnike i prilože navodnog objektivnog stručnjaka – “eksperta” – da ublaži optužbu ili je jednostavno potpuno negira. Dosegli smo srž “dijalektike prosvjetiteljstva”. Međunarodni sud pravde doista predstavlja pravni izraz univerzalne ideje čovječanstva naslijeđene iz prosvjetiteljstva, ali se njegovi principi sukobljavaju s orijentalističkim predrasudama, koje ograničavaju njegov domet unutar granica Zapada, kolijevke civilizacije. Pravo potvrđuje univerzalne principe, ali velike sile žele da ta pravna teorija ostane unutar njihovog sistema dominacije. U svojim počecima, međunarodno pravo zamišljeno je

kao "evropsko javno pravo" (*jus publicum europaeum*), čije su norme vrijedile samo unutar Starog svijeta. Kolonijalna osvajanja bila su izvan njegove jurisdikcije, a njegovi principi nisu se primjenjivali na kolonizirane narode. Danas je Međunarodni sud pravde upozorio na rizik od genocida u Gazi, nakon što je slučaj pred njega iznijela Južna Afrika. U međuvremenu, zahtjev upućen Međunarodnom krivičnom sudu za hapšenje Benjamina Netanyahua i njegovog ministra odbrane zbog zločina protiv čovječnosti podnio je britanski tužilac pakistanskog porijekla. Ovaj pomak međunarodnog humanitarnog prava prema globalnom jugu ima veliki simbolički značaj. Univerzalizam je uvijek bio način da Zapad proširi svoje vrijednosti na cijelu planetu; njegove vlastite nacije nisu imale šta naučiti. Narodi globalnog juga mogli su primiti humanitarnu pomoć sa Zapada, ali nisu mogli primijeniti međunarodno pravo. Upravo taj simbolički pomak – kako kulturni, tako i politički – na kraju zapadnim liderima djeluje kao "nečuven" i nepodnošljiv.

Na vrhuncu orijentalizma, na prijelazu u 20. stoljeće, Jevreji su bili dio Zapada, ali su igrali ulogu nepoželjnih gostiju, isključeni i prezreni. Čak su i najmoćniji među njima – poput Gersona von Bleichrödera, Bismarckovog bankara, i Walthera Rathenaua, ministra vanjskih poslova Weimarske Republike – bili stigmatizirani i smatrani prostačkim došljacima.[23] Njihovo razmišljanje, kako je primijetio Edward Said, činilo je kontrapunkt dominantnom diskursu.

23 Vidi Fritz Stern, *Gold and Iron: Bismarck, Bleichröder, and the Building of the German Empire* (New York: Knopf,

Danas su Jevreji "očišćeni" i kod kuće su unutar takozvane judeo-kršćanske civilizacije. Oni nisu samo sastavni dio Zapada; postali su njegov simbol. Vole ih i obožavaju oni koji su ih nekada prezirali i progonili. U Zapadnoj Evropi, borba protiv antisemitizma postala je zastava iza koje se okupljaju svi postfašistički i krajnje desničarski pokreti, spremni da se bore protiv "islamskog barbarstva" prije nego što su se čak i oslobodili od ostataka svog bivšeg antisemitizma.

Godine 1949, nakon posjete ostacima Varšavskog geta, W. E. B. Du Bois došao je do zaključka da rasizam nije ograničen samo na "rasnu liniju". Fenomen je bio složeniji, što je genocid nad Jevrejima dokazao.[24] Rasna mržnja postojala je i unutar bijele Evrope i mogla je poprimiti radikalne oblike: do kraja 19. stoljeća proširila se na religijske podjele, a tokom Drugog svjetskog rata transformirala se u politiku istrebljenja. Ipak, sad kad su Jevreji prešli na "pravu stranu", Netanyahu izgleda odlučan da ponovo uspostavi demarkaciju. Neobičan savez između jevrejskih supremacista u Izraelu i bijelih supremacista u Sjedinjenim Državama, koji su među najvatrenijim braniocima naseljavanja

---

1977), i Shulamit Volkov, *Walther Rathenau: Weimar's Fallen Statesman* (New Haven: Yale University Press, 2012).

24 W. E. B. Du Bois, "The Negro and the Warsaw Ghetto" (1952), *The Oxford W. E. B. Du Bois Reader*, ed. Eric Sundquist (New York: Oxford University Press, 1996), str. 625. Vidi Michael Rothberg, *Multidirectional Memory: Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization* (Stanford: Stanford University Press, 2009), str. 111-134.

Zapadne obale,[25] kao i veze između jastrebova proizraelske desnice i lidera desničarske partije Rassemblement National (Nacionalna skupština) u Nacionalnoj skupštini Francuske, rječito govore o istom fenomenu. Paradoks leži u prevlasti te imaginarne rasne linije u mješovitoj i "hibridiziranoj" globalnoj stvarnosti, gdje su WASP-ovi (bijeli anglosaksonski protestanti) sad manjina u Sjedinjenim Državama; evropske zemlje (uključujući bivše centre emigracije kao što je Italija) postale su multietničke; a orijentalni Jevreji (Mizrahim) iz Magreba i Bliskog istoka čine polovinu izraelskog stanovništva. "Rasna linija" je mentalna i politička konstrukcija koja ne mari za stvarnost. Izraelci pripadaju Zapadu bez obzira na svoje etničko porijeklo.

U Sjedinjenim Državama, tokom prve polovine 20. stoljeća, bilo je teško klasificirati Jevreje unutar društva. Niti crni, niti potpuno bijeli, zamagljivali su postojeće društvene podjele i nisu se jasno nalazili ni na jednoj strani rasne linije. Nicole Lapierre posvetila je nekoliko prosvjetljujućih stranica fenomenu "crnačkog mimezisa", koji je postao poznat u popularnoj kulturi kroz "The Jazz Singer", prvi film sa zvukom, kojeg je režirao Alan Crosland 1927. godine, producirao Warner Bros, s Al Jolsonom (poznat kao Asa Yoelson, porijeklom litvanski Jevrej) u glavnoj ulozi. Film je u duhu minstrel showa, koji su bili izuzetno popularni na prijelazu

---

25 Vidi Sylvain Cypel, *The State of Israel vs. the Jews*, tr. William Rodarmor (New York: Other Press, 2021), posebno str. 91-107, koji analizira ovu konvergenciju i rađanje ideje o "rasnoj čistoći" u središtu izraelskog društva.

u 20. stoljeće: bijeli izvođači, prerušeni u crnce, izvodili su repertoar afroameričke muzike i plesa. Popularan među jevrejskim glumcima od kraja 19. stoljeća, ovaj komični žanr interpretiran je i kao izraz rasnih stereotipa tog perioda, ali i kao pokazatelj judeo-crnačke afiniteta zasnovanog na identifikaciji jedne potlačene manjine s drugom.

Lapierre sugerira da je "blackface" bio ključan za amerikanizaciju jevrejskih imigranata: crneći svoja lica, Jevreji su se učinili bjeljima. Prilagođavanje rasnim podjelama američkog društva i prikazivanje dominantnih rasnih stereotipa omogućilo im je ulazak u svijet bijelaca. U vrijeme kad su Jevreji bili izloženi diskriminaciji i antisemitizmu, minstrel showovi pomogli su im da se postave na pravu stranu rasne linije, među bijelce. Također, ovaj mimetički proces stavljanja sebe u kožu drugoga dao je povoda judeo-crnačkim kulturnim prijenosima 20. stoljeća. Solidarnost koja je iz toga izrasla najjače je izražena u ulozi koju su Jevreji odigrali u antirasističkom i pokretu za građanska prava crnih Amerikanaca 1950-ih i 1960-ih.[26] To je bila posebna dijalektika između amerikanizacije Jevreja, koji su postepeno prihvaćeni unutar društva s rasnom hijerarhijom, i političkih angažmana naslijeđenih iz njihove prošlosti kao potlačene manjine.

Kroz svoju historiju, cionizam – koji je nastao kao jevrejski "mimezis" evropskog nacionalizma – pokušao je iskorijeniti druge uspješne oblike mimezisa, asimilacije i kulturne

---

26 Nicole Lapierre, *Causes communes. Des Juifs et des Noirs* (Paris: Stock, 2011), str. 274-282.

integracije. U Izraelu, prenošenje rasne linije postignuto je pažljivim sprovođenjem niza obrazovnih i kulturnih politika, uz neophodnu podršku medija. Avi Shlaim, historičar s Oksforda, u fascinantnoj autobiografiji opisuje svoj prekid s rodnom zemljom i kulturom, kao i indoktrinaciju koju je prošao u Izraelu sve dok se nije razočarao, emigrirao u Ujedinjeno Kraljevstvo i postao aktivan anticionista. Rođen u Bagdadu, svjedočio je nestanku jevrejske zajednice koja je opstajala na Bliskom istoku hiljadama godina, stvarajući plodne oblike kulturne simbioze s muslimanskom većinom. Historiju ove zajednice, smatra on, moguće je podijeliti na dva dijela, s prijelomnom tačkom u 1950. godini: prvo Osmansko Carstvo i njegove nasljedničke države, zatim rođenje Izraela, sa svim njegovim mnogobrojnim posljedicama za regiju. Ta godina označava radikalni prekid, s dvije potpuno različite – da ne kažemo suprotstavljene – historije s obje strane. Nakon 1950. godine, primjećuje Shlaim, arapsko-jevrejska ili mizrahi historija postaje dio historije Izraela i kao takva odvojena od šireg regionalnog okruženja. Cionisti su samo zainteresirani, opsesivno zainteresirani, za prvu fazu arapsko-jevrejske historije; za drugu su duboko nezainteresirani. Interes za prvu fazu nije vođen potragom za istinom, već propagandnom potrebom da se Jevreji prikažu kao žrtve endemske arapske represije, prikaz koji se zatim koristi za opravdavanje izraelskog okrutnog tretmana Palestinaca. Bogata, fascinantna i višedimenzionalna historija time se svodi na potragu za municijom u stalnom ratu protiv Palestinaca.

Ovaj narativ, naglašava Shlaim, "nije historija; to je propaganda pobjednika".[27]

Po dolasku u Izrael, Jevreji iz arapskih zemalja označeni su kao "Orijentalci", kategorija koja je uključivala sve neaškenaze (kategorizirane u službenim podacima pod nazivom "Azija/Afrika"). Njihov novi identitet, ističe Yitzhak Laor, razlikovao ih je od evropskih Jevreja, ponovo uspostavljajući tradicionalnu kolonijalističku opoziciju između Istoka (islam) i Zapada (judeo-kršćanska Evropa). "Orijentalci" su prošli proces asimilacije prije nego su mogli biti smatrani pravim Izraelcima.[28] Prema Ilanu Haleviju, proces je zahtijevao oblik "mentalnog samopovređivanja", usporediv u svakom pogledu s onim što je Franz Fanon opisao na Francuskim Antilima.[29]

Za jevrejske suprematiste u Izraelu i njihove najvatrenije pristalice, kršćanske evangeličke i bijele supremaciste iz Sjedinjenih Američkih Država, te njihove nove saveznike na

---

27 Avi Shlaim, *Three Worlds: Memoirs of an Arab-Jew* (London: One World Publications, 2023), str. 16-17.

28 Yitzhak Laor, *Le nouveau philosémitisme européen et le "camp de la paix" en Israël*, tr. Catherine Neuve-Église and Éric Hazan (Paris: La fabrique, 2007), str. 113. Vidi također Ella Shohat, "Sephardim in Israel: Zionism from the Standpoint of its Jewish Victims" (1988), *On the Arab-Jew, Palestine, and Other Displacements: Selected Writings* (London: Pluto Press, 2017).

29 Ilan Halevi, *A History of the Jews: Ancient and Modern* (London: Zed Books, 1987). Vidi Frantz Fanon, *Black Skin, White Masks*, tr. Richard Philcox (New York: Grove Press, 2008) (1952).

krajnjoj desnici u Evropi, "rasna linija" je ponovo uspostavljena. Priznanje ide daleko izvan ovih struja, koje su samo njen najekstremniji izraz. Kako je primijetio Gilbert Achcar, Jevreji danas uživaju "narcističko saosjećanje" Zapada.[30] To je isti osjećaj koji je naveo Le Monde, nakon napada 11. septembra, da objavi naslov "Svi smo mi Amerikanci" – fraza koju je teško zamisliti primijenjenu na Palestince. Međutim, Palestinci izazivaju spontani osjećaj identifikacije i saosjećanja među svim otpadnicima Zapada. U Sjedinjenim Američkim Državama, pokret Black Lives Matter i drugi antirasistički pokreti odmah su podržali palestinsku stvar, ponekad uz cijenu pojednostavljenja koje kolonijalno pitanje svodi na njegovu rasnu dimenziju. Javni bazen u mom susjedstvu u Itaki, Nju Jork, nazvan po Alexu Haleyju i koji uglavnom koriste crnačka djeca i tinejdžeri, prefarbao je svoju fasadu u boje palestinske zastave. Palestinska stvar postala je stvar Globalnog Juga.

To nas dovodi do još jedne značajne inverzije. Država Izrael je rođena 1948. godine u izuzetnim okolnostima poslijeratnih godina. Bila je to zakašnjela posljedica ratnog konsenzusa – saveza između zapadnih demokratija i SSSR-a – koji je tek počeo pucati s početkom Hladnog rata.[31] Godine 1948. upravo je Čehoslovačka snabdijevala oružjem za rat

30 Vidi Gilbert Achcar, *Clash of Barbarisms: The Making of the New World Disorder* (London: Saqi Books, 2006).

31 Dan Diner, *Beyond the Conceivable: Studies on Germany, Nazism, and the Holocaust* (Berkeley: University of California Press, 2000), ch. 12, "Cumulative Contingency: Historicizing Legitimacy in Israeli Discourse," str. 201-217.

protiv arapskih zemalja. Ipak, egalitarni ideal utjelovljen u *kibucu*, gdje činjenica da nema Arapa omogućava izbjegavanje kolonijalne eksploatacije domorodačke radne snage, brzo se pretvorio u zamku i stvorio neizbježan sistem isključenja. "Biti antikapitalista u Palestini", napisala je Hannah Arendt 1950. godine, "gotovo uvijek je značilo biti praktično antiarapski".[32] Taj proces sistematski je sprovođen tokom decenija i tokom graničnih ratova Izraela dok nije postao sistem aparthejda. Izrael nije nastao kao "predstraža imperijalizma", uprkos Herzlovoj želji, kao što ćemo kasnije vidjeti, ali to je postao nakon dugog puta integracije sa Zapadom. Netanyahu je mračna inkarnacija te transformacije.

Primjenjujući na historiju cionizma iste analitičke kriterije koje je prethodno primijenio na evropski nacionalizam, historičar Zeev Sternhell lucidno je pokazao ukorijenjeni dug cionizma prema Johannu Gottfriedu Herderu i "plemenskom" etosu. Nastao u centralnoj Evropi krajem 19. stoljeća kao odgovor na krizu liberalizma i proces emancipacije, cionizam se teško mogao izbjeći kulturnim ograničenjima svog vremena. Socijalizam osnivača (Berl Katznelson, A. D. Gordon i David Ben-Gurion) bio je vanjska, površinska fasada, ispod koje je ležao robustan i daleko konvencionalniji nacionalizam.[33] Neki cionistički ideolozi, uključujući Haim

---

32 Hannah Arendt, "Peace or Armistice in the Near East?" (1950), *The Jewish Writings*, ed. Jerome Kohn and Ron H. Feldman (New York: Schocken Books, 2007), str. 433.

33 Zeev Sternhell, *Founding Myths of Israel: Nationalism, Socialism, and the Making of the Jewish State*, tr. David Maisel (Princeton: Princeton University Press, 1998), str. 54-55.

Arlosoroffa i Nachmana Syrkina, otvoreno su bili inspirirani njemačkim nacionalizmom Oswalda Spenglera i Moellera van den Brucka, dok je Martin Buber, pišući 1911, uživao u mističnoj idealizaciji jevrejske "krvi". Ovo uglavnom dovoljno stavlja ove intelektualce uz Mauricea Barresa, Charlesa Maurrasa i Spenglera u antiprosvjetiteljski tabor.[34] Ipak, cionizam je tražio političko rješenje za probleme jednog potlačenog naroda. Nastao je kao reakcija na antisemitizam, koji je bio jedan od niti "velike borbe protiv prosvjetiteljstva" koja će dominirati 20. stoljećem, ali želio je boriti se protiv antisemitizma istim oružjem i idejama koje su poticale nacionalizam širom Evrope. Kao jevrejski nacionalistički pokret, cionizam je gotovo mehanički reproducirao sve ideološke karakteristike evropskog nacionalizma. Ono što je razlikovalo cionizam bila je njegova mitologija, koja se oslanjala na Bibliju kako bi Jevrejima dala neku vrstu božanskog, drevnog prava na Palestinu. Ta početna kontradikcija postavila bi cionizam negdje između nacionalnog oslobodilačkog pokreta (što je bio način na koji se marksistički cionistički pokret Poale Zion definirao) i klasičnog kolonijalizma doseljenika. Potonji aspekt je na kraju apsorbirao sve druge, povećavajući napetost. Borba za pronalaženje sigurnog utočišta pretvorila se u rat za stvaranje izuzetne države u kojoj bi Jevreji zamijenili domorodačko stanovništvo, kao što su to mnogi evropski kolonijalisti već učinili u Sjevernoj Americi, Australiji i Južnoj Africi. Izrael je osnovan 1948, kad je svijet

---

34 Zeev Sternhell, *The Anti-Enlightenment Tradition*, tr. David Maisel (New Haven: Yale University Press, 2010).

ulazio u eru dekolonizacije, a arapski svijet, u Palestini kao i drugdje, razvio je osjećaj nacionalne svijesti. Potaknut na stvaranje jevrejskog nacionalnog društva *bez Arapa*, cionizam je uvijek održavao ravnotežu između sekularne i religijske komponente. Prva je uvijek bila sklona ekscesima kolonijalnog i hijerarhijskog nacionalizma; druga – dugo vremena manjina unutar cionističkog pokreta – polaže pravo na zemlju na osnovu biblijskog mita: ako su Jevreji bili prvobitni i legitimni stanovnici Palestine, onda su Palestinci samo uljezi. Kolonizacija je zapravo bila "povratak" a protjerivanje uljeza njen je neophodan preduslov.[35] Ove dvije forme kolonijalizma, jedna sekularna, druga religijska, uvijek su bile neraskidivo povezane u srcu cionizma. A. D. Gordon, jedan od prvih teoretičara radničkog cionizma, bio je ukrajinski nacionalistički Jevrej koji se naselio u Osmanskoj Palestini 1904. godine. U svojim spisima kombinirao je klasične argumente kolonijalizma (rasnu superiornost Evropljana nad Arapima) i teologiju. Godine 1921. postavio je pitanje: "A šta su Arapi proizveli u svim godinama koliko su živjeli u zemlji? Takva jevrejska ostvarenja, ili čak samo stvaranje Biblije, daju nam trajno pravo nad zemljom u kojoj smo bili tako kreativni, posebno jer ljudi koji su došli nakon nas nisu stvorili takva djela u ovoj zemlji, ili nisu stvorili ništa."[36] Napominjući da

35 Vidi Elias Sanbar, "La dernière guerre?" Palestine, 7 octobre 2023–2 avril 2024 (Paris: Gallimard-Tracts, 2024).

36 Aaron-David Gordon, "Lettres à la diaspora" (1921), u *Écrits, t. I La nation et le travail* (Jerusalem: Zionist Library, 1952), str. 560 (na hebrejskom). Citirano u Sternhell, *Founding Myths of Israel*, str. 71-72.

"osnivači prihvataju ovu tačku gledišta. Ovo je bio krajnji cionistički argument", Sternhell primjećuje da je "centralnost Biblije bila odgovorna i za važnost historijskih faktora u razmišljanju pokreta i za mjesto koje se daje religiji i tradiciji".[37] Danas su se ova dva toka, sekularni i religijski, spojila u teološko-politički projekat koji je radikalan i iskupljujući po svojoj prirodi. Kao posljedica toga, socijalistički cionizam ranih vremena gotovo je nestao. Jevreji više nisu bili potlačena nacija, a cionizam nije mogao opstati kao nacionalni oslobodilački pokret.

Godine 1896. Theodor Herzl, duhovni otac Izraela, objavio je *Jevrejsku državu*, osnivački tekst cionizma, u kojem predstavlja buduću jevrejsku državu kao "predstražu Evrope protiv Azije, avangardu civilizacije protiv barbarstva (*Vorpostendienst der Kultur gegen die Barbarei*)".[38] Godine 2024. ambicija cionizma ostaje suštinski ista, ali Netanyahua danas mnogo više poštuju i slušaju nego što su Herzla prije više od jednog stoljeća. Obraćajući se aristokratskim elitama koje su ga smatrale uljezom, Herzl je insistirao da pripada Zapadu i molio evropske nacije za pomoć. Netanyahu, s druge strane, ne skriva svoju aroganciju i nezahvalnost prema njima.

Izrael već decenijama krši međunarodno pravo, a danas njegova vojska uništava Gazu arsenalom koji uglavnom obezbjeđuju Sjedinjene Američke Države, i u manjoj mjeri

---

37 Sternhell, *Founding Myths of Israel*, str. 72.

38 Theodor Herzl, *The Jewish State: An Attempt at a Modern Solution of the Jewish Question*, tr. Sylvie d'Avigdor (London: Pordes, 1967).

Njemačka, Italija i Francuska.[39] Sjedinjene Američke Države bi mogle zaustaviti rat za nekoliko dana, ali nisu spremne povući svoju podršku korumpiranoj krajnje desničarskoj vladi kojom upravljaju fundamentalisti, rasisti i ratni zločinci. Ne mogu to učiniti, jer je ta ista vlada integralni dio njihove geopolitičke strategije i jer većina Amerikanaca osjeća narcisoidnu sažaljivost prema Izraelcima, ali ne i prema Arapima. Stoga su se Sjedinjene Države ograničile na preporuke i pozive na umjerenost, bez ikakvog pritiska na svog saveznika u vidu mogućeg ukidanja vojne i ekonomske pomoći. Dok Sjedinjene Države odbijaju uvesti sankcije državi koja je već ubila stotine ljekara, medicinskih sestara i humanitarnih radnika, odmah su obustavile finansiranje UNRWA-e kad je izraelska vojska objavila informacije (nikada dokazane) da bi dvanaest radnika te organizacije (od ukupno 13.000) moglo biti povezano s napadom 7. oktobra. Čini se da Sjedinjenim Državama nije stalo do toga što ovaj dvostruki standard izaziva ogorčenje kod većine svijeta.

---

39 Sjedinjene Američke Države pružaju Izraelu 3.3 milijarde dolara vojne pomoći godišnje (ukupno 158 milijardi dolara do danas). Vidi Lara Jakes, "For Many Western Allies, Sending Weapons to Israel Gets Dicey," *The New York Times*, april 13, 2024; i Jean-Philippe Lefief, "Israël : qui sont ses principaux fournisseurs d'armes?" *Le Monde*, mart 22, 2024.

POGLAVLJE III

DRŽAVNI INTERES

U zemljama Evropske unije sjećanje na Holokaust ritualno se poštuje kao građanska religija koja slavi demokratiju i ljudska prava. Nedavno je ovo sjećanje poprimilo drugačiju ulogu i sve više se koristi za odbranu Izraela i borbu protiv anticionizma, koji se sad percipira kao oblik antisemitizma. Kancelari Angela Merkel i Olaf Scholz više puta su izjavili da bezuslovna podrška Izraelu ima snagu "državnog interesa" (*Staatsräson*) za Saveznu Republiku Njemačku. Počevši od 7. oktobra, Scholzova vlada, zajedno s medijima, stvorila je atmosferu lova na vještice u zemlji protiv bilo kojeg oblika solidarnosti s Palestinom. Mnogi mladi Nijemci završili su u policijskim stanicama jer su demonstrirali s palestinskom zastavom (uključujući nekoliko građana palestinskog

porijekla), do te mjere da su se pojedini istaknuti Jevreji, lideri značajnih kulturnih institucija, javno oglasili u znak protesta.[40] Opet, Njemačka je samo ekstremni primjer šireg trenda. U Sjedinjenim Američkim Državama, mnogi Jevreji su također podigli glas i rekli: "Ne u moje ime!"

Činjenica da su Merkel i Scholz upotrijebili izraz toliko nejasan kao što je "državni interes" istovremeno je zanimljiva i značajna. Taj izraz se široko shvata kao označavanje tamne i skrivene strane moći. Obično se povezuje s Machiavellijem, iako se taj izraz zapravo ne pojavljuje u njegovim djelima – skovao ga je Giovanni Botero 1589. godine – i odnosi se na prećutno kršenje zakona u ime višeg sigurnosnog imperativa. U državi u kojoj je smrtna kazna ukinuta, na primjer, ali tajne službe žele izvršiti likvidaciju terorista ili druge osobe za koju smatraju da predstavlja prijetnju javnom redu, može se pozvati na "državni interes". Od Machiavellija do Friedricha Meineckeza, teoretičari ovog koncepta i manje ugledni praktičari, poput Paula Wolfowitza, slažu se da državni interes označava kršenje etičkih principa političke moći u službi višeg interesa, obično očuvanja vlastite moći – onoga što je Machiavelli nazvao "velike stvari" (*grandi cose*) – kad nije riječ o pukom interesu vladara. Ukratko, "državni interes" termin je za opravdavanje nezakonitih i nemoralnih radnji koje su zapravo skrivena strana zakona. Uobičajeno je razlikovati "dva" Machiavellija: republikanskog mislioca

---

40 Vidi Susan Neiman, direktorica Einstein Foruma u Potsdamu: "Germany on Edge," *The New York Review of Books*, nov. 3, 2023.

građanske vrline i ciničnog zagovornika državne moći, "učitelja zla", prema čuvenoj rečenici Lea Straussa. Prvi Machiavelli bio bi autor *Rasprava o Liviju* (*Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*) iz 1531. (napisano 1517), dok bi drugi bio autor *Vladalaca* (*Il Principe*) iz 1532. (napisano 1513). Machiavellijeva djela ne izbjegavaju sudbinu većine klasika, i postala su predmet mnogih kontroverzi. Mnogo više od sistematske teorije koju je razradio firentinski politički filozof, makijavelizam je stvar njegovih interpretatora. Ipak, ideja državnog interesa obično se opisuje kao nemoralna forma realpolitike.[41]

Historičar političke misli Norberto Bobbio sažeo je koncept državnog interesa ovako: "Pod 'državnim interesom' podrazumijevamo skup principa i maksima prema kojima su djela koja bi bila neopravdana kada ih izvrši pojedinac ne samo opravdana već ponekad hvaljena i uzdizana kad ih izvrši vladar ili bilo ko ko vrši vlast u ime države."[42] Činjenica da se ista akcija može smatrati prijekornom kad je rezultat pojedinačnog ponašanja, a hvalevrijednom kad je

---

41 O republikanskom misliocu vidi J. G. A. Pocock, *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition* (Princeton: Princeton University Press, 2017 [1975]); "učitelj zla" kako ga je opisao Leo Strauss, *Thoughts on Machiavelli* (Chicago: University of Chicago Press, 1958). Za briljantnu reevaluaciju Makiavelijevog republikanizma vidi Patrick Boucheron, *Machiavelli: The Art of Teaching People What to Fear*, tr. Willard Wood (New York: Other Press, 2020).

42 Norberto Bobbio, *Teoria generale della politica*, ed. Michelangelo Bovero (Turin: Einaudi, 1999), str. 119.

provodi država, Bobbio nastavlja, otkriva jaz između politike i morala, otvarajući put tzv. političkom realizmu koji gazi moral kako bi učvrstio vlast. Bobbio razvija svoj argument citirajući učenjaka iz 17. stoljeća, Gabriela Naudea, jednog od brojnih Machiavellijevih poštivalaca. U čuvenom eseju iz 1639. godine, Naude razmatra prednosti masakra na dan svetog Bartolomeja u svjetlu državnog interesa. Kao i mnoge druge "krvave tragedije" koje su mu prethodile, masakr francuskih hugenota bio je, po njegovom mišljenju, potpuno opravdan. Iako je njegovo "barbarstvo" bilo neporecivo, masakr je bio "jedan od najpotrebnijih i najpravednijih".[43] Takva apologija masovnog pokolja nema drugu svrhu osim ilustracije teorije da cilj opravdava sredstvo. Iste argumente koristili su ideolozi administracije Georga W. Busha nakon 11. septembra 2001. i invazije na Irak. Iza državnog interesa ne stoji demokratija, stoji Gvantanamo.

Dakle, kad Savezna Republika Njemačka priziva vlastiti *Staatsräson* da opravda svoju apsolutnu podršku Izraelu, implicitno priznaje moralno nepoželjnu prirodu svoje politike. Znamo da Izrael čini zločine, poručuje Scholz Netanyahuu u suštini, ali ta moralno neprihvatljiva sredstva su "neophodna i pravedna" jer konsolidiraju vašu moć, cilj koji bezuslovno dijelimo. Zbog državnog interesa, kao da dodaje, toleriramo vaše zločine.

---

43 Bobbio, *Teoria generale della politica*, str. 173-174. Vidi Gabriel Naudé, *Considérations politiques sur les coups d'État* (1639), ed. Lionel Leforestier, Maxime Leroy, i Frédérique Main (Paris: Le Promeneur, 2004).

Ovaj stav nesumnjivo narušava međunarodni ugled Njemačke i dovodi u pitanje temeljna načela liberalne demokratije, kao što su sloboda govora i otvorena rasprava u javnom forumu, s različitim pogledima. Demonstracije u znak solidarnosti s Palestinom su ugušene, palestinska zastava je cenzurirana, mnogi aktivisti su uhapšeni, a međunarodno priznate javne ličnosti spriječene su da učestvuju na konferencijama protiv izraelskog rata. Ušutkivanje američke filozofkinje Nancy Fraser i uskraćivanje viza bivšem grčkom ministru finansija Yanisu Varoufakisu

i britanskom hirurgu Ghasanu Abu-Sittahu, koji su trebali govoriti na konferencijama u Kelnu i Berlinu, jasni su dokazi ove antidemokratske cenzure. Neki su primijetili da je Gaza još jedan genocid koji je Njemačka počinila ili odobrila u nešto više od jednog stoljeća, od istrebljenja Hereroa i Nama u kolonijalnoj Namibiji početkom 1900-ih do Jevreja i Roma/Sinta tokom Drugog svjetskog rata. Trenutno kruži surov vic, primjer crnog humora: "Njemačka jednostavno ne želi da propusti: kad god se počini genocid, ona je na strani dželata!" Dana 9. novembra prošle godine, u znak obilježavanja sudbonosnog dana u njemačkoj historiji – godišnjice pada carstva cara Wilhelma (1918), pogroma Kristalne noći 1938. i pada Berlinskog zida 1989. godine – gradonačelnik Berlina odlučio da je na Brandenburškoj kapiji projicira Davidovu zvijezdu sa sloganom "Nikad više je sad!" (*Nie wieder ist jetzt!*). Upotreba Davidove zvijezde na isti način na koji su svastike korištene tokom Hitlerove ere – za ukrašavanje zgrada i spomenika u njemačkim gradovima – najblaže rečeno je

iznenađujuća. Ovaj groteskni pastiš nacističke propagande, čak i dok je Izrael započinjao svoj napad na Gazu, baca uznemirujuće svjetlo na podsvijest njemačkih lidera.

Politika bezuslovne podrške Izraelu ima određene prednosti za Njemačku. Prije svega, omogućava Njemačkoj da prebaci svoju krivicu, dajući joj sliku nepokolebljivog neprijatelja antisemitizma; smješta njemačku vanjsku politiku čvrsto u zapadni tabor[44] i označava novi ksenofobni razvoj u domaćoj politici, pretvarajući borbu protiv antisemitizma u batinu za discipliniranje imigranata i manjina povezanih s islamom. Šta je loše u diskriminaciji imigranata i muslimana, ako je to u odbranu Jevreja? Čak postoje konzervativni predstavnici u parlamentu koji bi željeli da svaki podnosilac zahtjeva za dozvolu boravka u Njemačkoj potpiše deklaraciju podrške Izraelu.[45] Dana 27. juna 2024. godine donesen je novi zakon o naturalizaciji, koji priznanje države Izrael postavlja kao uslov za stjecanje državljanstva. Omer Bartov nedavno je pokazao da tumačenjem Holokausta kao historijski jedinstvenog, Njemačka sebe stavlja u vrlo sumnjiv moralni

---

44 O ulozi sjećanja na Holokaust u jačanju političkih i diplomatskih odnosa između Njemačke i Sjedinjenih Američkih Država, vidi Jacob S. Eder, *Holocaust Angst: The Federal Republic of Germany and American Holocaust Memory since the 1970s* (New York: Oxford University Press, 2016).

45 Vidi Pankaj Mishra, "Memory Failure," *London Review of Books*, vol. 46, n. 1, jan. 4, 2024. Vidi također Esra Özyürek, *Subcontractors of Guilt: Holocaust Memory and Muslim Belonging in Postwar Germany* (Stanford: Stanford University Press, 2023).

položaj, umanjujući svoje kolonijalne zločine i "negirajući krivicu Izraela za kontinuirano uništavanje Gaze, uključujući ubistvo i izgladnjivanje hiljada palestinskih civila".[46]

Naučnici već decenijama raspravljaju o "jedinstvenosti" Holokausta, konceptu čija su tumačenja često proturječna. Za žrtve genocida, njihovo iskustvo je nesumnjivo "jedinstveno" i predstavlja prekretnicu u njihovim životima. Naučnici moraju razumjeti i poštovati taj osjećaj, ali znaju da je svaki historijski događaj jedinstven, i da je ta posebnost relativna. Postavljanje apsolutne "jedinstvenosti" Holokausta je epistemološki neplodno (historijski događaji se mogu uspoređivati), politički neodgovorno (zločini se mogu ponoviti; treba ih razumjeti, ne samo komemorirati), i moralno sumnjivo (u mjeri u kojoj stvara hijerarhiju među žrtvama). Njemačke politike sjećanja su elokventna ilustracija posljedica pogrešnog koncepta "jedinstvenosti".[47] Donedavno, sjećanje na Holokaust bilo je snažan alat za ponovno aktiviranje pokajanja za druge kolonijalne zločine. Danas, upotreba Holokausta za opravdanje bezuslovne podrške Izraelu

---

46 Omer Bartov, *Weaponizing Language: Misuses of Holocaust Memory and the Never Again Syndrome*, Council for Global Cooperation, mart 12, 2024, https://cgcinternational.co.in/weaponizing-language- misuses-of-holocaust-memory-and-the-never-again-syndrome.

47 Sažeo sam ovu debatu u Enzo Traverso, "The Uniqueness of Auschwitz: Hypotheses, Problems, and Wrong Turns in Historical Research" (1997), *Critique of Modern Barbarism: Essays on Fascism, Anti-Semitism, and the Use of History*, tr. Peter Drucker (London: Resistance Books, 2018), str. 106-128.

zamagljuje demokratsku kulturu, obrazovanje i sjećanje koje je Savezna Republika Njemačka gradila tokom nekoliko decenija, posebno od *Historikerstreita* i ponovnog ujedinjenja. Ova politika baca Berlinski spomenik Holokaustu u zloslutno svjetlo: umjesto da utjelovljuje uzburkanu historijsku svijest i vrline sjećanja, spomenik se sada čini kao očiti simbol nacionalnog licemjerja. Za ljude koji, poput mene, dolaze iz zemalja koje nisu "procesuirale" svoju kolonijalnu prošlost i nisu razradile naslijeđe vlastitih zločina – u Italiji, na primjer, ne postoje spomenici posvećeni etiopskom genocidu iz 1935-1936 – Njemačka je često izgledala kao model historijske odgovornosti. Danas je ona postala upozorenje o opasnim posljedicama jednostranog sjećanja. "Jedinstvenost" ne bi trebala biti suprotstavljena univerzalizmu.

POGLAVLJE IV

LAŽNE VIJESTI O RATU

Godine 1921, historičar Marc Bloch napisao je zanimljiv esej o širenju lažnih vijesti tokom rata. Opisao je kako su na početku Prvog svjetskog rata, odmah nakon invazije na Belgiju, njemačke novine počele objavljivati sve više priča o neviđenim zločinima koje su činili "Belgijanci oba spola" predstavljeni kao "krvoločne zvijeri". Te lažne vijesti očito su bile izmišljene, ali u ratnom okruženju odmah su djelovale kao nepobitna istina. "Greška", pisao je Bloch, "širi se, raste i preživljava samo pod jednim uslovom – da pronađe povoljan kulturni supstrat u društvu u kojem se širi. Kroz nju ljudi nesvjesno izražavaju sve svoje predrasude, mržnje,

strahove, sve svoje snažne emocije."[48] Takve glasine, legende, mitovi i laži uvijek proizlaze iz već postojećih kolektivnih predstava. Prema Blochu, lažne vijesti su "ogledalo u kojem se 'kolektivna svijest' ogleda u vlastitim karakteristikama".[49] Dodao je da su mitovi performativni: "Od trenutka kad su izazvali krvoproliće, [lažne vijesti] su se definitivno primile. Ljudi vođeni slijepim i brutalnim, ali iskrenim gnjevom, palili su i pucali; to ih je od tada navelo da ustrajno vjeruju u postojanje 'zločina' koji bi jedini dali njihovom bijesu privid pravednosti."

U sedmicama nakon napada 7. oktobra, zapadni mediji objavljivali su tekstove koji su oživljavali sjećanja na najstarije antisemitske mitove, ali usmjerene protiv Palestinaca. Bloch je bio u pravu kad je rekao da su lažne vijesti i legende oduvijek "ispunjavale život čovječanstva". Mnogi historičari inkvizicije i antisemitizma proučavali su mitologiju "ritualnog ubistva" od srednjeg vijeka do carske Rusije, pokazujući između ostalog da su glasine o Jevrejima koji ubijaju kršćansku djecu zarad ritualne upotrebe njihove krvi često kružile prije nego što bi izbio pogrom. Slično tome, nakon 7. oktobra, većina zapadnih medija – uključujući mnoge ugledne novine – objavila je lažne priče o trudnicama koje su raskomadane, desecima djece kojima su odrubljene glave i bebama koje su borci Hamasa bacili u peći. TV reporteri su

48 Marc Bloch, "Reflections of a Historian on the False News of the War," tr. James P. Holoka, *Michigan War Studies Review*, juli 1, 2013 [1921].

49 Bloch, "Reflections of a Historian."

ozbiljnim, ogorčenim tonom najavljivali da su vidjeli užasne slike tih zvjerstava, koje neće emitirati kako ne bi uznemirili gledatelje. Ove izmišljotine koje je plasirala izraelska vojska odmah su prihvaćene kao dokazi – Joe Biden, Anthony Blinken i ministri iz evropskih zemalja ponavljali su ih u svojim govorima – da bi nekoliko sedmica kasnije bile nevoljko povučene. Da bi se te strašne fantazije opovrgnule i otkrio njihov izvor, trebalo je konsultirati Al Jazeeru ili kontrainformacijske stranice. U međuvremenu, glavni mediji bili su izrazito tihi u povlačenju ovih laži, ne želeći poremetiti dominantni narativ o Hamasovom barbarizmu, antisemitskoj mržnji i izraelskom stradanju.

Neka povlačenja diskretnija su od drugih. Prije nekoliko godina, polje jevrejskih studija potresla je kontroverza koja je privukla veliku pažnju medija. U središtu polemike bilo je "naučno" djelo pod nazivom *Pasque di sangue* (*Krvavi uskrsi*, 2007), posvećeno antisemitskom mitu o ritualnom ubistvu.[50] Njegov autor, Ariel Toaff, historičar je s Bar Ilan univerziteta i sin bivšeg glavnog rabina Rima. Brzoplet u svojim izjavama i daleko od rigoroznog u tretiranju izvora, Toaff je zaključio da optužbe koje je pokretala inkvizicija nisu uvijek bile netačne. Prema njegovim tvrdnjama, od 12. do 16. stoljeća u Trentu su Aškenazi povremeno činili

50 Za kritičku rekonstrukciju ove debate, vidi Sabina Loriga, "Une vieille affaire? Les *Pâques de sang* d'Ariel Toaff," *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 2008, vol. 63, n. 1, str. 143-172. Vidi Ariel Toaff, *Pasque di sangue. Ebrei d'Europa e omicidi rituali* (Bologna: Il Mulino, 2008).

ritualne zločine, vođeni mržnjom prema kršćanima koja ih je poticala da krše biblijske zabrane. Premda je djelo entuzijastično pozdravljeno od nekoliko konzervativnih katoličkih historičara, knjiga je privukla lavinu kritika koje su osporavale njegove zaključke i rušile njegovo istraživanje i analizu. Kneset je osudio Toaffa, a njegov otac ga je odbacio. Toaff se izvinio i kasnije povukao knjigu iz knjižara (nakon što je već bila rasprodana), ponovno je objavivši godinu dana kasnije s pogovorom koji je donekle ublažio njegove zaključke. Taj događaj izazvao je žestoku raspravu u italijanskoj štampi, daleko izvan uobičajenih okvira historiografije, s odjecima u nekoliko zemalja. Neobično je, međutim, što su velike novine, toliko željne da dočekaju članke koji diskreditiraju lažne vijesti o ritualnom zločinu počinjenom u Trentu 1457, postupile s takvim zanemarivanjem prilikom povlačenja lažnih vijesti koje su same pomogle širiti nekoliko dana ranije o jevrejskim bebama koje su islamisti bacili u peći. Dok je mitologija antisemitskog porijekla iz ranog modernog doba neprihvatljiva, savremene islamofobne tvrdnje postale su banalne: one su integrirane u naš duh vremena i smatraju se prirodnim poretkom stvari.

POGLAVLJE V

ANTICIONIZAM I ANTISEMITIZAM

Štampa, a posebno informativni kanali, stalno nas upozoravaju da je antisemitizam u porastu svuda oko nas. Ne ukazuju na određene događaje, već su zadovoljni osuđivanjem drevne predrasude koja se, u kontekstu krize na Bliskom istoku, ponovno pojavljuje. Njegov epicentar je na američkim univerzitetskim kampusima, baš kao što je središte pokreta protiv rata u Vijetnamu prije šezdeset godina bilo na univerzitetskim kampusima. *New York Times* je objavio niz članaka koji prave analogiju između sadašnjih antiratnih demonstracija i onih iz tog perioda. Poređenje je sasvim na mjestu, budući da Sjedinjene Države nisu vidjele proteste ovakvih razmjera od Vijetnamskog rata. Studenti su toga itekako svjesni. Tokom 1960-ih, američka vojska je ratovala u

jugoistočnoj Aziji; danas, Izrael uništava Gazu oružjem koje su obezbijedile Sjedinjene Države. Poput svojih prethodnika, današnji studenti razumiju da je njihovo učešće ključno za zaustavljanje masakra, da njihovi protesti nisu samo gesta solidarnosti već ustanak organski povezan s palestinskim otporom. U oba slučaja, ovi pokreti bili su nasilno osuđivani, pa čak i potiskivani. Tokom Vijetnamskog rata, studenti koji su zauzimali univerzitetske kampuse i palili američku zastavu bili su prikazivani kao neprijatelji slobodnog svijeta, komunisti i totalitaristi. Danas ih označavaju s antisemiti.

Optužba je jednako ozbiljna koliko i lažna. Kad se pridružujem propalestinskim demonstracijama na kampusu Kornel univerziteta, vidim mnoge jevrejske studente, često sa transparentima podrške njihovih organizacija. Na tim okupljanjima, jevrejski studenti i profesori – ponekad i izraelski studenti – izražavaju svoj bijes zbog masakra u Gazi. Ujedinjeni u zahtjevu za pravdom i jednakošću, Jevreji i Palestinci pokazuju bratske osjećaje jednih prema drugima. Kad dođem kući i uključim televizor, odmah se suočim s emisijama na glavnim američkim i evropskim kanalima koje prikazuju antiratni pokret kao antisemitizam. Mike Johnson, predsjednik Predstavničkog doma Sjedinjenih Američkih Država, pojavljuje se na svim kanalima. Okružen policajcima i ljudima koji drže izraelske zastave – od kojih nijedan nije dovoljno mlad da bude student – Johnson se pozicionira pored propalestinskog kampa na Kolumbija univerzitetu u Nju Jorku i osuđuje antisemitizam. Nedugo zatim, ponovo ga vidim na konferenciji za štampu, a kasnije na ceremoniji

u Memorijalnom muzeju holokausta. Taj isti čovjek, član Republikanske stranke i vatreni pristalica Donalda Trumpa, već tri i po godine ponavlja da je Joe Biden ukrao izbore. Treba li vjerovati da su studenti koji demonstriraju za Palestinu prezreni antisemiti, a napadači na Kapitol 6. januara 2021. pravi branitelji demokratije? Čini mi se da novinari, specijalni dopisnici i reporteri koji posjećuju američke kampuse, neki čak s čitavim ekipama fotografa i kamermana, a zatim nam govore o antisemitizmu američkih studenata, lažu i sramote svoju profesiju.

Realnost je da je antisemitizam *instrumentaliziran* da upotrijebimo moderni izraz. Ne antisemitizam iz prošlih vremena, usmjeren protiv Jevreja, već novi, zamišljeni antisemitizam usmjeren na kriminalizaciju svake kritike Izraela. Antiratni pokret je vrlo širok i raznolik, kako u Sjedinjenim Državama, tako i u Evropi. Unutar te velike konstelacije, jasno se izdvajaju tri glavne grupe. Prvu čine mladi ljudi postkolonijalnog porijekla, rođeni u Evropi ili Americi u porodicama porijeklom iz Afrike ili Azije. Za njih, palestinska stvar je nova faza borbe protiv kolonijalizma. Zatim dolaze Afroamerikanci, koji identificiraju oslobođenje Palestine s globalnom borbom protiv rasizma i nejednakosti. Palestinski životi su važni. Izrael je Palestince sveo na sistem aparthejda koji se može uporediti s onim što je nekad postojalo u Južnoj Africi. I na kraju, tu su oni koji reaktiviraju specifičnu jevrejsku univerzalističku i internacionalističku tradiciju, koja se uvijek držala po strani od cionizma – kad ga već nije otvoreno osporavala. Mnogi od tih mladih su "nejevrejski Jevreji" u

smislu koji je tom pojmu dao Isaac Deutscher: "heretici" koji učestvuju u jevrejskoj tradiciji nadilazeći judaizam.[51] Drugi su ono što bismo mogli nazvati "Drajfusovcima", Jevreji koji ne žele da diskriminacija, ugnjetavanje ili ubijanje budu počinjeni u njihovo ime, baš kao što su postojali francuski građani koji su, vjerujući u republikanski ideal jednakosti i pravde, podržavali alžirsku stvar.[52] U 20. stoljeću, ova tradicija postavila je Jevreje u avangardu oslobodilačkih pokreta. Očigledno je da je tradicija i dalje vrlo živa i na tome trebamo biti zahvalni. Medijska kampanja koja osuđuje navodni antisemitizam studenata koji se okupljaju u podršci Palestini direktan je napad na ove tri grupe. Izjednačavanje anticionizma s antisemitizmom pogađa tri stvari odjednom: udar na antikolonijalizam, antirasizam i jevrejski nekonformizam.

Veza između anticionizma i antisemitizma uvijek je bila dvosmislena. S jedne strane, jevrejski nacionalistički pokret uvijek je bio gledan s neprijateljstvom iz perspektive evropskih nacionalista, koji su u antisemitizmu nalazili jedno od svojih osnovnih elemenata. S druge strane, cionizam je od samog početka nastojao iskoristiti antisemitizam za postizanje vlastitih ciljeva. Antisemiti su željeli protjerati Jevreje, dok su cionisti željeli uvjeriti Jevreje da emigriraju u Palestinu – postojalo je dovoljno prostora za zajednički interes. Najupečatljiviji slučaj konvergencije između ovih deklariranih

51 Isaac Deutscher, *The Non-Jewish Jew and Other Essays* (London-New York: Verso Books, 2017 [1968]).

52 Vidi Pierre Vidal-Naquet, *Mémoires. Le trouble et la lumière 1955-1998* (Paris: Seuil/La Découverte, 1998), str. 159.

neprijatelja nalazi se u sporazumu Haavara iz 1933. godine, čiji su potpisnici bili nacistička vlada, britanska banka i Cionistička federacija Njemačke, svi podržavajući jevrejsku emigraciju u Palestinu i uspostavljajući praktični okvir (oporezivanje, transfer imovine, itd.).[53] Sporazum je propao nakon nekoliko godina: prvo, zato što su nacisti željeli da se riješe Jevreja, ali nisu htjeli jevrejsku državu; i drugo, zato što taj sporazum očigledno nije privlačio one koji su se protivili antisemitizmu i radili na ekonomskom bojkotu Trećeg Rajha. Dok su se antifašisti trudili stvoriti masovni pokret protiv nacizma, cionisti su sklopili dogovor s Hitlerom. Te strategije nisu mogle koegzistirati bez tenzija. U očima mnogih antifašista, cionizam je želio naći kompromis s nacistima umjesto da se bori protiv njih.

Nema sumnje da su, posebno na desnici, mnogi anticionisti bili antisemiti. Štaviše, nakon rođenja Izraela, arapski svijet je uvezao mnoge antisemitske stereotipe iz Evrope, koji su postali široko rasprostranjeni upravo kad su počeli da nestaju u zemljama svog porijekla. Međutim, također je tačno da je kod većeg dijela jevrejskog svijeta cionizam uvijek bio kritiziran, a često i žestoko odbijan. Spisak jevrejskih intelektualaca anticionista mogao bi ispuniti nekoliko tomova. Cionizam je bio jedan od mnogih izdanaka sekularizacije i modernizacije koje su transformirale jevrejski svijet

---

53 Za sažetak historiografske debate o Haavara sporazumima, vidi Hava Eshkoli-Wagman, "Yishuv Zionism: Its Attitude to Nazism and the Third Reich Reconsidered," *Modern Judaism*, vol. 19, n. 1, 1999, str. 21-40.

od 19. stoljeća, ali dugo vremena imao je relativno malo pristalica. Danas se situacija promijenila, jer je Izrael država, a u sekularnom svijetu sjećanje na Holokaust i postojanje Izraela predstavljaju osnovu za definiranje identiteta Jevreja u dijaspori.[54] No, situacija se promijenila i zato što su konzervativna desnica, pa čak i ekstremna desnica postali vatreni branitelji cionizma, odlučivši da su arapski i muslimanski migranti mnogo bolji žrtveni jarci od Jevreja. Jučerašnji antisemiti danas predvode borbu protiv anticionizma, osuđujući ga kao oblik antisemitizma. Italija nudi paradigmatičan primjer: kroz napad na anticionizam, "postfašisti" koji su danas na vlasti, kao legitimni nasljednici rasnih zakona iz 1938. godine, mogu istovremeno potvrditi svoju podršku Izraelu i članstvo u zapadnom savezu, stigmatizirati ljevicu i provoditi ksenofobične politike prema migrantima.

Danas, uporna medijska kampanja prikazuje propalestinske studente kao antisemite. Na nekim američkim univerzitetima, oni su stavljeni na crnu listu ili im se prijeti sankcijama zbog učešća u protestima protiv genocida u Gazi. Sveto načelo slobode govora odjednom više nije tolerirano jer uznemirava moćne donatore velikih univerziteta, koji se sada pokazuju kao korporacije na prvom mjestu, a kao mjesto slobode tek na drugom. Anticionistička organizacija Jewish Voice for Peace (Jevrejski glas za mir) zabranjena je na nekoliko američkih kampusa. U Italiji su demonstracije

54 Vidi Daniel Lindenberg, *Figures d'Israël. L'identité juive entre marranisme et sionisme (1648-1998)* (Paris: Hachette, 1997).

u znak podrške Palestini brutalno ugušene (do te mjere da je predsjednik Sergio Mattarella, u znak neslaganja s vladom Meloni, podsjetio da ljudi imaju pravo na protest). U Parizu je gradska uprava otkazala skup nekoliko antirasističkih udruženja, među njima i Tsedek, jevrejski anticionistički pokret, na kojem je trebala govoriti američka jevrejska filozofkinja Judith Butler. Zvaničnici zaduženi za kulturnu politiku Pariza kasnije su objasnili – vjerovatno pognutih glava i rumenih obraza – da su željeli izbjeći "saučesništvo s antisemitskom inicijativom". Gabriel Attal, šef francuske vlade, pojavio se na Institutu političkih nauka u Parizu – nepozvan i u flagrantnom kršenju autonomije univerziteta – da najavi sankcije protiv propalestinskih aktivista, nakon što je cionistička studentica udaljena iz učionice gdje je fotografirala organizatore kako bi ih prijavila na društvenim mrežama. Iako su jevrejski studenti i jevrejske organizacije aktivno i vrlo vidljivo učestvovali u marševima i demonstracijama protiv genocida u Gazi, ubrzo se proširila lažna informacija, široko odjeknuvši u medijima, da su neki studenti spriječeni da pristupe kampusima "zato što su Jevreji". U Nju Jorku, kombiji su kružili oko Kolumbija univerziteta noseći fotografije propalestinskih studenata s njihovim imenima i natpisom "antisemiti", tužni podsjetnik na nacističku Njemačku iz 1935. godine i eru Nirnberških zakona, kad su Jevreji bili obilježeni natpisom Jude (Jevrej) oko vrata.

"Lahko je vjerovati u ono u šta je potrebno vjerovati", primijetio je Marc Bloch u svom ranije citiranom eseju.[55] Mnogi primjeri to potvrđuju. Nakon Drugog svjetskog rata, komunistički borci otpora koji su bili deportovani u nacističke logore negirali su postojanje gulaga. U Francuskoj, neki od njih su svjedočili na sudu u odbranu *Les Lettres Nouvelles*, kulturnog magazina koji je aktivno promovirao laž da su gulazi antikomunistička fantazija.[56] Njihov vodeći mit imao je snagu i jednostavnost silogizma: SSSR je socijalistička zemlja, socijalizam znači slobodu, dakle, koncentracioni logori u SSSR-u ne mogu postojati. Svako ko je govorio suprotno bio je lažov; gulag je bio proizvod američke propagande. Sličan poricateljski stav danas je raširen među mnogima koji su uvjereni da Izrael, država koja je nastala iz pepela Holokausta, ne bi mogao počiniti genocid. Za njih, izvjestitelji UN-a koji tvrde suprotno su lažljivci pod utjecajem zlonamjerne antisemitske propagande. Izrael je istinska demokratija, a okupacija palestinskih teritorija je nužna mjera protiv egzistencijalne prijetnje. Ili je, pak, to greška, prekomjerna reakcija – sindrom koji je opisao Nolte – države koja je u opasnosti. Vjera često zahtijeva poricanje stvarnosti.

Orijentalizam je plodno tlo za mitove, laži i lažne vijesti koje okružuju ovaj rat. Izmjenom stvarnosti, pojavila se paradoksalni narativ koji Izrael predstavlja kao žrtvu, a

---

55 Bloch, "Reflections of a Historian."

56 Za sažetak suđenja, vidi Tzvetan Todorov, *Hope and Memory: Lessons from the Twentieth Century*, tr. David Bellos (Princeton: Princeton University Press, 2003), str. 148-158.

ne kao tlačitelja: anticionizam je samo oblik antisemitizma; antikolonijalizam je konačno otkrio svoje antizapadne, fundamentalističke i antisemitske korijene. Nekoć judeo-boljševički zavjerenici danas su postali islamsko-ljevičari. Tokom proteklih mjeseci, ova mitologija se širila na isti način kao i lažne vijesti tokom Prvog svjetskog rata.

Tako opsežno izokretanje stvarnosti neminovno će imati dalekosežne posljedice o kojima bismo trebali razmisliti. Borba protiv antisemitizma postat će sve teža s obzirom na iskrivljavanje i zloupotrebu tog pojma. Rizici zloupotrebe tog koncepta su veoma stvarni: ako je moguće voditi genocidni rat u ime borbe protiv antisemitizma, mnogi će dobri ljudi početi misliti da bi možda bilo bolje potpuno napustiti tako sumnjivu stvar. Niko više neće moći spomenuti Holokaust, a da se ne izazovu sumnje i nepovjerenje; mnogi će početi vjerovati da je to mit izmišljen kako bi branio interese Izraela i njegovih saveznika. Sjećanje na Holokaust kao 'građansku religiju' – ritualno posvećivanje ljudskih prava kroz sjećanje na žrtve Šoe – izgubit će svu svoju moć poučavanja.[57]

Ranije je ova "građanska religija" služila kao paradigma za sjećanje na druge genocide i zločine protiv čovječnosti – od istrebljenja Armena, preko vojnih diktatura u Latinskoj Americi, do Holodomora u Ukrajini, Bosne i genocida nad Tutsijima u Ruandi. Ako ovo sveto i institucionalizirano sjećanje služi samo za podršku Izraelu i napad na branitelje

57 Vidi Enzo Traverso, *The End of Jewish Modernity*, tr. David Fernbach (London: Pluto Press, 2016), ch. 7, "The Civil Religion of the Holocaust," str. 113-127.

palestinske stvari pod izgovorom antisemitizma, naši moralni, politički i epistemološki orijentiri će se destabilizirati s razornim posljedicama. Određeni postulati koji čine našu moralnu i političku svijest – razlika između dobra i zla, tlačitelja i potlačenih, počinitelja i žrtve – bit će podriveni. Naše shvatanje demokratije, koje se ne ograničava samo na sistem zakona već se temelji i na našoj kulturi, sjećanju i historijskom naslijeđu, bit će oslabljen. Antisemitizam, koji je prema svim ozbiljnim savremenim analizama bio u opadanju prije 7. oktobra, doživjet će spektakularan povratak.[58] Zato, uprkos dobroj namjeri mnogih učesnika, protest protiv antisemitizma u Parizu 10. novembra 2023. – kojeg su organizirale sve stranke koje podržavaju masakr u Gazi, uključujući krajnju desnicu – ne samo da je izgledao pomalo neprimjereno, već je imao duboko regresivne političke učinke.

---

58 Prema Nonni Mayer, koja svake godine priprema izvještaj o stanju rasizma i antisemitizma u Francuskoj za Nacionalnu konsultativnu komisiju za ljudska prava (Commission nationale consultative des droits de l'homme): "Od 1990. godine, ovo istraživanje pokazuje da je tolerancija prema svim manjinama porasla, iako je hijerarhija među njima ostala, od Roma, koji su najviše diskriminirani, do crnaca i Jevreja, koji su najprihvaćeniji." Vidi Le Monde, nov. 10, 2023. Podaci su slični za većinu zemalja Evrope i Amerike.

POGLAVLJE VI

NASILJE, TERORIZAM, OTPOR

Benny Morris, izraelski historičar "revizionista" koji je opsežno dokumentirao protjerivanje Palestinaca tokom rata 1948. godine – a kasnije zažalio što etničko čišćenje nije u potpunosti sprovedeno – opisao je masakre u palestinskim selima koje je počinio Irgun (Irgun Z'vai Leumi, IZL), krajnje desničarska cionistička milicija koju je vodio Menachem Begin. Najpoznatiji od tih masakara dogodio se 9. aprila 1948. u Deir Jasinu, nedaleko od Jerusalema, i ostavio je iza sebe više od 200 mrtvih. Taj događaj ostao je u sjećanju ne zbog svog vojnog značaja, već, kako Morris kaže, "zbog zvjerstava koje su počinile trupe IZL-a i LHI-a", paravojnih jedinica Irguna i Sternove bande. Događaji su se odvijali na sljedeći način: "Cijele porodice bile su zasute mecima i

gelerima i zatrpane su nakon što su kuće eksplodirale; muškarci, žene i djeca pokošeni su dok su bježali iz kuća; pojedinci su odvođeni sa strane i strijeljani. Na kraju borbe, grupe staraca, žena i djece kamionima su provezene kroz ulice Zapadnog Jerusalema u svojevrsnoj 'paradi pobjede', a zatim bačene u (arapski) Istočni Jerusalem."[59]

Neki su okarakterizirali zvjerstva počinjena 7. oktobra kao "najgori pogrom u historiji nakon Holokausta", dok su ih drugi vidjeli kao posljedicu dugog slijeda izraelskog nasilja. Naravno, jedno ne opravdava drugo: decenije okupacije ne umanjuju užas masakra izraelske djece, a isto tako, historija antisemitizma ne može biti opravdanje za genocid u Gazi. Ova djela nasilja, međutim, dogodila su se u eksplozivnom kontekstu. Počiniti pokolj na rejv zabavi nesumnjivo je užasan zločin koji mora biti kažnjen, ali rejv zabava zaštićena električnom ogradom pored otvorenog zatvora nije isto što i koncert u pariškom teatru. Osamdesetih godina, u podijeljenom Berlinu, rock koncerti su organizirani odmah uz Berlinski zid kako bi ljudi s druge strane mogli čuti. Poruka je bila jednostavna: voljeli bismo da smo s vama, i ovaj koncert je protest protiv zida koji nas razdvaja, ali rejv zabava u Negevu održana je u potpunoj ravnodušnosti prema onome što se događalo s one strane električne ograde. Gaza nije postojala. Prije ili kasnije, lonac pod pritiskom bi eksplodirao.

---

59 Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflicts, 1881–2001* (New York: Vintage Books, 2001), str. 208.

Napad 7. oktobra bio je zvjerstvo. Pažljivo planiran, bio je daleko smrtonosniji od masakra u Deir Jasinu ili drugih pokolja koje je Irgun izvršio 1948. godine. Cilj mu je bio širiti teror i, podrazumijeva se, ništa ga ne može opravdati; ali ga treba analizirati, a ne samo žaliti. Rasprave o odnosu između sredstava i ciljeva nisu nove.[60] Dijalektika koja ih povezuje implicira da se cilj ne može postići bilo kojim sredstvima; naprotiv, svaki cilj zahtijeva odgovarajuća sredstva: sloboda se ne može osvojiti svjesnim ubijanjem nevinih ljudi. U ovom slučaju, neprikladna i neprihvatljiva sredstva korištena su kao dio legitimne borbe protiv nezakonite, neljudske i neprihvatljive okupacije. Kako je istaknuo Antonio Guterrez, generalni sekretar Ujedinjenih nacija, događaji 7. oktobra "nisu se dogodili u vakumu". Bili su ekstremna posljedica decenija okupacije, kolonizacije, oduzimanja imovine i poniženja. Sve oblike mirnog protesta krvavo su ugušili, Izrael je od početka sabotirao Sporazume iz Osla, a Palestinska uprava, potpuno nemoćna, postala je svojevrsna IDF-ova pomoćna policija na Zapadnoj obali.

U oktobru 2023. godine, Izrael je "pregovarao o miru" sa svojim arapskim susjedima na štetu Palestinaca i tiho

---

60 Jedan od značajnijih trenutaka, 1938. godine, bio je razmjena mišljenja između anarhističkog pisca Viktora Sergea, marksista Lava Trotskog i liberalnog filozofa Johna Deweya, zabilježeno u Leon Trotsky, *Their Moral and Ours*, uvod napisao George Novack (New York: Pathfinder Press, 1973). Sažeo sam njihovu debatu u Enzo Traverso, *Fire and Blood: The European Civil War 1914-1945*, tr. David Fernbach (London-New York: Verso, 2016), str. 245-253.

provodio svoj cilj, danas otvoreno priznat, širenja naselja na Zapadnoj obali. Odjednom je Hamas doveo cijeli proces u pitanje time što se nametnuo kao glavni akter u sukobu. Njegov napad, nanoseći siloviti udar unutar izraelskih granica, otkrio je ranjivost Izraela. Nakon napada Hamasa, Palestinci su pokazali da su sposobni za ofanzivu, a ne samo da pasivno trpe.[61] Iz perspektive Sjedinjenih Američkih Država ili Evrope, to može izgledati nesretno, ali dio palestinskog javnog mnijenja radovao se masakru 7. oktobra. Prvi put, teror, nemoć, strah i poniženje bili su u drugom taboru. Likovanje zbog toga je ljudska emocija, poput slabog osmijeha na licima zatvorenika u Aušvicu kad su čuli vijest o bombardovanju njemačkih gradova.

Palestinsko nasilje proizlazi iz sile očaja. Potječe iz "zajednice boli i ogorčenja", kako je napisao Jean-Pierre Filiu, oblikovane decenijama nemilosrdne okupacije koja je pojas Gaze pretvorila u "zatvor na otvorenom". Ovaj opis, dodao je, "zapravo je daleko od istine jer, u bilo kojem zatvoru, pritvorenici se ne smiju ubijati ili bombardovati, osim u slučaju opće pobune. U Gazi, izraelski napadi, bili oni 'ciljani' ili ne, ostali su redovna pojava". Cilj nije idealizirati nasilje, već razumjeti njegove korijene. Hamas je popularan među velikim brojem Palestinaca, što je činjenica. Posebno je popularan među mladima na Zapadnoj obali, gdje Hamas

61 Jedna od najprodornijih analiza napada 7. oktobra i motiva Hamasa napisao je u svega nekoliko dana Adam Shatz, "Vengeful Pathologies," *London Review of Books*, vol. 45, n. 20, okt. 19, 2023.

ne može nametnuti svoj utjecaj silom. Popularan je jer se bori protiv okupacije. Osnovan 1987. u jeku Prve intifade kao političko i vojno krilo Muslimanskog bratstva, najvećeg konzervativnog islamističkog pokreta na Bliskom istoku, Hamas je stekao snagu nakon neuspjeha Sporazuma iz Osla. Godine 2000, Druga intifada dala mu je novi zamah. Godine 2006, Hamas je izabran na vlast u Gazi, zamijenivši uglavnom diskreditiranu Palestinsku upravu. Osudio je Holokaust i antisemitizam, izjavljujući da se njegova borba ne vodi protiv Jevreja već protiv cionističke države.[62] Godine 2017, njegov novi statut odustao je od plana uništenja Izraela i prihvatio ideju palestinske države unutar granica iz 1967. godine, tj. Zapadne obale, Gaze i Istočnog Jerusalema.[63] Izraelski odgovor bio je već spomenuti masakr u martu 2018. godine. Dok je Hamas razvijao političku strategiju da zamijeni svoju neefikasnu vojnu opciju, Izrael je zatvorio vrata bilo kakvom obliku dijaloga, Netanyahu je izjavio da se protivi palestinskoj državi, njegova vlada proširila je kolonije na Zapadnoj obali, premjestila glavni grad u Jerusalem i "zamrznula" Gazu. Napad 7. oktobra bio je neizbježan odraz takvih okolnosti.

Svi lideri Hamasa, od kojih su mnogi rođeni u izbjegličkim kampovima, proveli su godine u izraelskim zatvorima;

---

62 Jean-Pierre Filiu, "The Twelve Wars on Gaza," *Journal of Palestinian Studies*, vol. 14, n. 1, 2014, str. 67. Filiu je autor najbolje studije na tu temu, *Gaza: A History* (New York: Oxford University Press, 2017).

63 Vidi Pierre Prier, "Qu'est-ce que le Hamas?" *Orient XXI*, dec. 13, 2021.

svi su pretrpjeli pokušaje atentata, a većina ih je ubijena, naročito oni koji žive u Gazi, u ciljanom bombardovanju gdje su poginuli sa svojim suprugama i djecom. Ismail Haniyeh, glavni politički lider Hamasa koji živi u izgnanstvu u Kataru, izgubio je šezdeset članova svoje porodice, među kojima su djeca i unuci ubijeni u napadima dronova. Ovo je pozadina ekstremizma Hamasa. Treba li kritizirati fundamentalističku, autoritarnu, antidemokratsku, homofobičnu, mizoginu i reakcionarnu prirodu ovog pokreta? Neporecivo. U slobodnom društvu, Hamas bi nesumnjivo bio glavni neprijatelj ljevice. U trenutnoj situaciji, Hamas pruža vojni otpor genocidu koji traje. Palestinci koji su se ranije opirali njegovoj diktaturi sad ga gledaju s blagonaklonošću. Ne dira se u vođe koji brane vaš opkoljeni grad. Tokom Drugog svjetskog rata, historičarka Anne Applebaum navodi, mnogi *zekovi*, zatvorenici sovjetskih gulaga, tražili su da se pridruže Crvenoj armiji. Zatvorenici, objašnjava, bili su "vođeni patriotskim osjećanjima". Kako su mnogi svjedočili, "najteže im je padalo što nisu mogli učestvovati u borbi na frontu".[64] Veliki broj zapadnih intelektualaca iskazivao je svoje divljenje Staljinu, pa čak i oni koji su osuđivali njegove totalitarne tendencije nisu sumnjali u potrebu podrške SSSR-u u borbi protiv njemačke invazije.[65] Konteksti se, dakako, razlikuju,

---

64 Anne Applebaum, *Gulag: A History* (New York: Anchor Books, 2004), str. 448-449.

65 Slika opsjednutog grada koristio je američki pisac Upton Sinclair, koji je podržavao staljinizam tokom 1930-ih, u svojoj debati s Eugeneom Lyonsom. Vidi Upton Sinclair I Eugene Lyons, *Terror in Russia? Two Views* (New York: R.

ali simpatije koje Hamas uživa među Palestincima i drugima u arapskom svijetu dolaze iz sličnih pobuda.

Napad 7. oktobra, u kojem su ubijene stotine izraelskih civila, nesumnjivo se kvalificira kao teroristički čin. Nije bilo potrebe za ubijanjem i ranjavanjem civila, i takvi su činovi uvijek štetili palestinskoj stvari. Napad je bio zločin koji ništa ne može opravdati, i mora biti osuđen. Ipak, iako ovaj način djelovanja svakako zahtijeva našu osudu, legitimnost otpora okupaciji – sankcioniranog međunarodnim pravom – ne može se stoga dovesti u pitanje. Čak i ako je taj otpor oružani.

Pokreti za nacionalno oslobođenje često su zagovarali i prakticirali terorizam, a vojnik Hamasa vrlo dobro odgovara klasičnoj definiciji partizana: neregularnog borca s jakom ideološkom motivacijom, ukorijenjenog u određenoj teritoriji i koji djeluje među stanovništvom koje ga štiti. Borci Hamasa, koji se brzo i lahko kreću kroz mrežu podzemnih prolaza, imaju "teluijsku" kvalitetu koja ih, ako već ne čini neranjivima, onda barem teškim za iskorijeniti.[66] Zbog toga izraelska vojska ubija svakoga, oslanjajući se na AI algoritme i uzimajući zatvorenike, među kojima su mnogi tinejdžeri, koje zatvara na mjesece, ako ne i godine. Sve što Hamas može učiniti, budući da nije država, jeste uzeti taoce i

---

R. Smith, 1938), str. 57. O antifašističkim intelektualcima i staljinizmu, vidi Traverso, *Fire and Blood*, ch. 8, esp. str. 265-272.

66 Vidi Carl Schmitt, Theory of the Partisan: Intermediate Commentary on the Concept of the Political, tr. G. L. Ulmen (New York: Telos Press, 2007 [1962]).

lansirati rakete. Terorizam Hamasa je dijalektički blizanac izraelskog državnog terorizma. Terorizam nikad nije lijep, ali terorizam potlačenih generira onaj njihovih tlačitelja. Teroristi koji ubijaju djecu na kibucu su mržnje vrijedni; snajperisti koji ubijaju djecu na ulici ili dižu u zrak konvoje humanitarne pomoći također su mržnje vrijedni; oboje treba osuditi. Međutim, to ne znači da možemo izjednačiti nasilje pokreta za nacionalno oslobođenje s nasiljem okupatorske vojske. Oni nemaju jednaku legitimnost. Zločini prvih proizlaze iz upotrebe nelegitimnih sredstava; zločini drugih iz samog cilja kojem služe.

Koncept terorizma je kontroverzan i teško ga je definirati. Jedina formalna razlika između boraca u terorističkoj grupi ili organizaciji i vojnika u redovnoj vojsci je pravna: prvi nemaju pravni status koji im daje pripadnost državi. Razlika se često manifestira u odijevanju. Ideologije, vrijednosti, moral i metode djelovanja mogu se široko razlikovati i među terorističkim grupama i među vojskama, ali vojske općenito imaju daleko moćnija sredstva uništenja.[67] Navodna etička superiornost vojske nad terorističkim grupama bezbroj puta je opovrgnuta kroz historiju. Ovo su neke prilično očigledne tvrdnje koje vrijedi istaknuti u ovim vremenima – eru koja je započela 11. septembra 2001. – kad je rat protiv terorizma postao svojevrsni kategorički imperativ, imun na kritičke argumente ili interpretacije.

---

67 O tom pitanju, vidi Nicolas Tavaglione, "Les habits de la mort. Sur la différence morale entre terrorisme et guerre légale," *Raisons politiques*, n. 41, 2011, str. 141-169.

U poznatom poglavlju knjige *Bijednici na Zemlji* (*Les Damnés de la Terre*, prvi put objavljenoj 1961), Frantz Fanon opisuje oslobađajući karakter nasilja kad ga provodi potlačeni: "Kolonizirani čovjek pronalazi svoju slobodu u i kroz nasilje."[68] U uvodu knjige, Jean-Paul Sartre ide još dalje, bez rezerve podržavajući antikolonijalno nasilje. Sedmi oktobar označio je spektakularan odgovor palestinskog nasilja nakon neuspjeha sporazuma iz Osla. To ne znači da će takve akcije biti djelotvorne ili neizbježne, ali teško bi bilo poreći da su rezultat tog diplomatskog neuspjeha, ovog brodoloma koji je htio Netanyahu i koji je svaka izraelska vlada svjesno održavala trideset godina. Bilo bi nepromišljeno radovati se nasilnoj Hamasovoj odmazdi, ali značaj ove historijske prekretnice ne može se podcijeniti. Objašnjavati ovo islamskim fanatizmom, Hamasovim barbarstvom ili vjekovnim antisemitizmom bio bi sramotan izgovor, način da se sakrijemo iza predrasuda. U užasnoj konkurenciji između izraelskog i palestinskog nasilja, prvo nedvosmisleno pobjeđuje. Ipak, Vijetnam, a nedavno i Afganistan, naučili su nas da se u ratu ravnoteža snaga ne mjeri samo vojnom moći, te da oružani otpor može srušiti daleko moćnijeg protivnika kad njegova dominacija postane toliko nelegitimna da se pokaže skupom, neučinkovitom i kontraproduktivnom. Izgleda da izraelski lideri i njihovi saveznici nisu naučili ovu lekciju.

U djelu *Na granicama uma* (*At the Mind's Limits*) iz 1966, Jean Amery piše da je u nacističkim logorima "fizičko nasilje

68 Frantz Fanon, *The Wretched of the Earth*, tr. Constance Farrington

jedino sredstvo za obnovu razjedinjene ličnosti". Kroz nasilje, a ne subjektivnim pozivanjem na svoju "apstraktnu humanost", ovaj zatvorenik Aušvica najbolje je mogao potvrditi svoju ljudskost: "Dao sam konkretan društveni oblik svom dostojanstvu udarcem ljudskog lica."[69] Jedan od najtežih zadataka, napisao je Amery u eseju iz 1969. o Frantzu Fanonu, je preobraziti sterilno, osvetničko nasilje u oslobađajuće, revolucionarno nasilje:

"Sloboda i dostojanstvo moraju se postići putem nasilja, kako bi uistinu bili sloboda i dostojanstvo. Opet se postavlja pitanje: zašto? Ne bojim se ovdje uvesti nedodirljiv i omražen koncept osvete, kojeg Fanon izbjegava. Osvetničko nasilje, u suprotnosti s ugnjetavačkim nasiljem, stvara jednakost u negativnosti: u patnji. Represivno nasilje je negacija jednakosti, a time i čovjeka. Revolucionarno nasilje je u svojoj biti humano. Znam da je teško naviknuti se na ovu misao, ali je važno razmotriti je barem u neobavezujućem prostoru spekulacije. Da proširimo Fanonovu metaforu: potlačeni, kolonizirani, logoraši, pa možda čak i latinoamerički nadničari, moraju biti u stanju vidjeti noge svog tlačitelja da bi mogli postati ljudska bića, a zauzvrat, da bi i tlačitelj, koji u toj ulozi nije čovjek, postao čovjek."[70]

---

69 Jean Améry, *At the Mind's Limits: Contemplations by a Survivor on Auschwitz and Its Realities*, tr. Sidney Rosenfeld I Stella P. Rosenfeld (Bloomington, IN: Indiana University Press, 1980).

70 Jean Améry, "The Birth of Man from the Spirit of Violence: Frantz Fanon the Revolutionary" (1969), tr. Adrian Daub, *Wasafiri*, vol. 20, 2005, str. 16.

Potrebno je prevazići ovu strašnu, isključivo negativnu fazu "jednakosti u patnji", ali, kao što Frantz Fanon piše, nasilje potlačenih je "snaga koja čisti".[71] Decenije politike sjećanja, usredotočene gotovo isključivo na patnje žrtava, s ciljem predstavljanja borbe potlačenih kao trijumfa nevinosti, zamaglile su stvarnost koja je u drugim vremenima bila očigledna. Potlačeni se pobunjuju pribjegavanjem nasilju, a to nasilje nije ni lijepo ni idilično, ponekad je čak i zastrašujuće. U izvanrednoj knjizi o historiji ropstva, američka antropologinja Saidiya Hartman citira svjedočenje francuskog koloniste u Zapadnoj Indiji:

"Nesretni dan bio je 23. novembar 1733, u tri ujutro. Crnci gospodina Soetmana, uz pomoć drugih, razvalili su vrata svog gospodara dok je spavao, naredili mu da ustane i, nakon što su ga skinuli do gola, prisilili ga da pjeva i pleše. Zatim su mu, probivši tijelo mačem, odsjekli glavu, rasporili tijelo i oprali se u njegovoj krvi. Ovoj egzekuciji dodali su i ubistvo njegove trinaestogodišnje kćerke Hissing, zaklavši je na tijelu njenog očuha."[72]

Ova užasna scena, izvještava Hartman, bila je "početni čin njihove pobune".

Godine 1966. Zlatni lav na Venecijanskom filmskom festivalu dodijeljen je filmu "Bitka za Alžir", Gilla Pontecorva,

---

71 Fanon, *The Wretched of the Earth*, str. 94.

72 Citirano u Saidiya Hartman, *Lose Your Mother: A Journey Along the Atlantic Slave Revolt* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2007), str. 91-92.

remek-djelu koje je zauzelo svoje mjesto u kanonu postkolonijalne kulture, izvan granica historije filma. Ključna scena u filmu prikazuje Alžirke koje, našminkane i odjevene u zapadnjačku odjeću, ulaze u kafiće koje posjećuju mladi Francuzi kako bi postavile bombe. Ubistvo civila, koliko god bilo za osudu, uvijek je bilo oružje slabih u asimetričnim ratovima. Alžirski FLN ga je koristio, kao i ANC Nelsona Mandele, PLO prije Osla, Vijetnamski FNL, koji je ciljao na bordele u Sajgonu koje su posjećivali američki vojnici, pa čak i već spomenuti Irgun, koji je u danima prije osnivanja države Izrael postavljao bombe usmjerene protiv Britanaca (napad na hotel Kralj David u Jerusalemu u julu 1946. godine ubio je devedeset jednu osobu i ranio četrdeset pet, uključujući Britance, ali i Arape i Jevreje). Praksa ciljanog napada na civile korištena je i u Evropi, iako imamo tendenciju da to zaboravimo, od Španskog građanskog rata do Francuskog otpora u Drugom svjetskom ratu.

U Italiji, od "Anni di piombo" 1960-ih do 1980-ih, i u ostatku svijeta od 11. septembra 2001, nešto se promijenilo u kolektivnoj podsvijesti, pa čak i u našem vokabularu, posebno nakon islamističkih napada u Parizu 2015. godine. Decenije mira, demokratije i relativnog prosperiteta dovele su do unutarnjeg odbacivanja nasilja – usvajanja mirnih običaja, što je Norbert Elias identificirao kao ključnu karakteristiku civilizacijskog procesa – proširujući naše norme na kontekste vrlo različite od našeg vlastitog.[73] Takva sklonost

---

73 Norbert Elias, *The Civilizing Process* (London: Blackwell, 2000 [1939]).

je razumljiva, ali je anahrona i pogrešna. U svojoj knjizi o italijanskom otporu kao građanskom ratu (*Una guerra civile: Saggio storico sulla moralità nella Resistenza*, op. prev.), Claudio Pavone napominje da su riječi "teror" i "terorizam" bile prilično češte u tekstovima Otpora; korištene su bez zadrške i bez današnjih konotacija, koje su se razvile nakon "Anni di piombo" u Italiji (i, moglo bi se dodati, nakon muslimanskog terorizma u mnogim zemljama).[74] U svojoj majstorskoj historiji Gruppa di azione patriottica (Patriotske akcione grupe, poznate kao GAP), partizani koji su vodili oružanu pobunu u gradovima, Santo Peli detaljno je proučio kako su napadi na okupatora bili organizirani, ne samo na njihova sjedišta već i unutar civilnog društva. U mnogim gradovima GAP je organizirao spektakularne terorističke napade, postavljajući bombe u barovima, restoranima, kinima i bordelima koje je posjećivao neprijatelj. Do kraja 1944. godine, ova aktivnost je dostigla takve razmjere da je Komunistička partija, u pismu koje je napisao Pietro Secchia, zatražila da "odustanu od ovog oblika borbe, zbog kojeg gube simpatije naroda".[75] Giorgio Bocca, koji je prije nego što je postao poznati novinar bio partizan u Pijemontu, opisao je terorizam Otpora kao "čin revolucionarnog morala", ističući niz aspekata koji bi danas generalno bili osuđeni. Terorizam

---

74 Claudio Pavone. *A Civil War: A History of Italian Resistance*, tr. Stanislao Pugliese (London-New York: Verso, 2013 [1990]), str. 497.

75 Citirano u Santo Peli, *Storie di GAP. Terrorismo urbano e Resistenza* (Turin: Einaudi, 2017), str. 209.

Otpora, napisao je, "nije bio namijenjen sprječavanju terorizma okupatora, već njegovom izazivanju i pojačavanju. Bio je to smišljeni akt samopovređivanja: tražio je rane, kazne, represalije; imao je za cilj pridobiti neodlučne, produbiti provaliju mržnje. Bila je to nemilosrdna pedagogija, okrutna lekcija. Komunisti su s pravom smatrali da je to potrebno i bili su jedini sposobni da to u tom trenutku izvedu".[76]

U borbi protiv njemačke okupacije, partizani Main d'oeuvre immigrée (MOI) – sekcija Francuske komunističke partije rezervirana za imigrante, većinom Jevreje iz Centralne Evrope, Armene, španske republikance i italijanske antifašiste – također su koristili terorističke metode. U to su vrijeme Nijemci MOI borce nazivali "judeo-boljševičkim teroristima". Vođa te grupe, Missak Manouchian, danas počiva u Panteonu u Parizu. Oni su izvodili napade u francuskim gradovima i selima, ne samo ubijajući oficire i postavljajući zasjede, već i postavljajući bombe u restoranima i kafićima gdje su se okupljali Nijemci.[77] U filmu "Vojska zločina"

---

76 Giorgio Bocca, *Storia dell'Italia partigiana* (Bari-Roma: Laterza, 1966), str. 135. Također citirano u Peli, *Storia di GAP*, str. 28.

77 O historiji Affiche Rouge, vidi Philippe Robrieux, *L'Affaire Manouchian. Vie et mort d'un héro communiste* (Paris: Fayard, 1986); i Benoît Rayski, *L'Affiche rouge* (Paris: Denoël, 2009). Prije četrdeset godina, filmski reditelj Mosco Boucault snimio je odličan dokumentarac o grupi Manouchian, zasnovan na svjedočanstvima nekoliko njenih članova koji su preživjeli rat. Naziv dokumentarca bio je 2Des terroristes à la retraite". U verziji koja je danas dostupna na kanalu Arte i na DVD-u, naslov je izmijenjen: riječ "terroristes" je stavljena pod navodnike.

(L'Armée du crime) Roberta Guediguiana, koji opisuje grupu Manouchian i "Crveni plakat" (Affiche Rouge), prikazana je epizoda koja dramatizira sumnje i kolebanja boraca Pokreta otpora kad je trebalo izvesti plan koji je uključivao smrt civila. Gledamo kako Celestino Alfonso ulazi u hotel gdje je u toku prijem za Komandanturu. Tu je orkestar, ljudi plešu, vojnici, oficiri i prostitutke. Alfonso razgleda hotel, ali na kraju odlustaje od postavljanja bombe i izlazi. Ne želi ubijati nevine ljude; jednostavno, ne može to učiniti. Marcel Rayman odlučuje ga zamijeniti na licu mjesta, ali ni on ne može. Vođa, Manouchian, uznemiren je; grupa napušta prostoriju bez izvršene misije. Nije nerazumno pomisliti da su ovi moralni konflikti bili još teži u stvarnosti nego što je prikazano u filmu. Santo Peli, zapravo, citira devetnaestogodišnju gappisticu iz Rima, Mariu Teresu Regard, koja opisuje svoj osjećaj traume i "dubokog obeshrabrenja" nakon što je izvršila prvi napad 16. decembra 1943. godine:

"Nas troje, Francesco, Pasquale i ja, pratili smo uniformisanog fašistu niz dio ulice Cola di Rienzo. Pasquale ga je upucao. Kad je fašista pao na trotoar, shvativši da je mlad čovjek otprilike naših godina, Pasquale je ostao ukipljen, drhteći i povraćajući. Francesco i ja smo ga morali voditi pod ruku i prisilno ga odvesti."[78]

Granica između teroriste i borca nije uvijek jasno određena; često se te dvije uloge preklapaju. Sjajna slika borca kao blistavog heroja je mit. Stereotipna slika teroriste kao

---

78 Peli, *Storie di GAP*, str. 64.

okrutne i fanatične zvijeri, opijene krvlju i smrću, također je u većini slučajeva netačna.

Od pamtivijeka, silovanje je bilo posebno gnusno oružje u ratu, koje su koristile gotovo sve vojske, uključujući one koje su učestvovale u pravednim ratovima. U posljednjim decenijama bilo je prisutno u bivšoj Jugoslaviji, Afganistanu, Iraku, Nigeriji i Ukrajini, da spomenemo samo nekoliko poznatih slučajeva. U maju 1945, ulazak Crvene armije u Berlin doživjele su kao noćnu moru desetine hiljada Njemica. Letci Crvene armije poticali su vojnike da ih tretiraju kao ratni plijen.[79] Danas, prema iskazima nekoliko svjedoka, silovanja su počinili borci Hamasa i izraelski vojnici – nije pružen dokaz, jer, nakon što je proširila najfantastičnije glasine o Hamasovim zločinima, izraelska vojska spriječila je bilo kakvu istragu o ovoj temi. Prema Pramili Patten, voditeljici UN-ovog ureda za istraživanje seksualnog nasilja u oružanim sukobima, brojni izvještaji se slažu da su se ta silovanja dogodila. Ne znamo je li silovanja planirao Hamsas ili ih je podstrekivala izraelska vojska, naročito tokom ispitivanja nakon 7. oktobra. Ono što je sigurno jeste da je seksualno nasilje koje su počinili palestinski borci dobilo mnogo više medijske pažnje nego ono izraelskih vojnika, kako su primijetile brojne arapske feministkinje.[80] Postoji li razlika u

---

79 Vidi Miriam Gebhardt, *Crimes Unspoken: The Rape of German Women at the End of the Second World War*, tr. Nick Somers (Cambridge: Polity Press, 2017).

80 Vidi Azadeh Moaveni, "What They Did to Our Women," *London Review of Books*, 46/9, maj 9, 2024.

ovom pogledu između vojnika i "terorista"? Medijska buka oko Hamasovog silovanja podudarila se, zanimljivo, s otkrivanjem slučaja cenzure. Roman palestinske autorice Adanie Shibli, *Maleni detalj* (*Minor Detail*, 2020), čiju su nagradu na Sajmu knjiga u Frankfurtu u oktobru 2023. godine otkazali cenzori s vrlo visokim moralnim standardima, govori o silovanju i ubistvu mlade Palestinke, koje su počinili izraelski vojnici tokom Nakbe 1949. godine.[81]

Nešto je neobično u obilju članaka i vijesti u kojima je "Hamas" neizbježno uparen s kvalifikacijom "barbarski". Teroristički napadi nas užasavaju, izazivajući ogorčenje i osudu, ali naše doba, koje tako lahko poseže za retorikom ljudskih prava, iznenađujuće je otupjelo prema nasilju masovnog bombardovanja, ciljevima istaknutim na ekranima računara, pametnim bombama i "hirurškim" udarima koji uništavaju gradove s milionima stanovnika. Naša "ljudska prava" se redovno pozivaju da legitimiziraju naše "humanitarne ratove", a rat zahtijeva sveto jedinstvo, ali kad je Francesca Albanese, specijalna izvjestiteljica UN-a za palestinske teritorije, opisala izraelske akcije kao genocid, optužena je za saučesništvo u terorizmu.

Masakr 7. oktobra stoga mora biti osuđen, a fundamentalistička ideologija Hamasa mora biti kritizirana, ali poricanje da ova grupa pripada palestinskom otporu – kao što su to neki učinili, ukazujući na njen teroristički element

81 Adania Shibli, *Minor Detail* (2017), tr. Elisabeth Jaquette (London: Fitzcarraldo Editions, 2020).

– neodgovorno je. Možemo iskazivati sudove, formulirati izraze podrške, kritike ili osude, ali nemamo pravo odlučivati o tome pripada li određena osoba ili grupa palestinskom otporu. Trebaju li komunistički borci – uključujući herojske pripadnike MOI –biti lišeni statusa članova Francuskog otpora zbog toga što je njihova partija podržavala totalitarnu ideologiju i režim? Mogli bismo raspravljati o porijeklu Hamasa i njegovom razvoju, ili okolnostima koje su omogućile njegov rast, naročito kad su izraelske vlasti pustile njegove lidere iz zatvora i ohrabrile njegov rast kako bi oslabile PLO i podijelile palestinsku stranu.[82] No, osnovna činjenica je da je ovo pokret čiji borci se bore protiv okupacijske vojske.

Zapadne zemlje uskraćuju Hamasu status legitimnog aktera (pregovaraju s njim preko Egipta i Katara), ali pokazuju izuzetnu uljudnost pri susretu s Netanyahuom i njegovom vladom, iako su ih tužitelji Međunarodnog krivičnog suda u Hagu sad označili kao zločince (zbog ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti), u rangu s liderima Hamasa. Nijedna od tih zemalja nikad nije zatražila oslobađanje Marwana Barghoutija, koji je već dvadeset godina u zatvoru i jedini je palestinski lider sa legitimitetom za vođenje istinskih pregovora s Izraelom u ime Gaze i Zapadne obale. Zapadne zemlje

82 U martu 2019. godine, na sastanku stranke Likud, Benjamin Netanyahu je rekao: "Oni koji žele zaustaviti stvaranje palestinske države moraju podržati jačanje Hamasa [...]. Ovo je dio naše strategije: odvojiti Palestince iz Gaze od onih iz Judeje i Samarije [Zapadne obale]." Citirano u Adam Raz, "A Brief History of the Netanyahu- Hamas Alliance," Haaretz, okt. 20, 2023.

pozivaju na poštovanje humanitarnog prava, ali odbijaju osuditi ofanzivu usmjerenu na produženje i proširenje ilegalne okupacije. Dvostruki standard koji su usvojile prema Ukrajini i Palestini – prvo pozivajući se na međunarodno pravo protiv Rusije, a zatim ga ignorirajući kad ga Izrael krši – izaziva ogorčenje i nerazumijevanje širom planete.

POGLAVLJE VII

UNAKRSNA SJEĆANJA

Decenije okupacije mogle su samo izazvati frustraciju i nasilje, a ne želju za dijalogom i međusobnim priznavanjem. Pregovori bi morali biti nametnuti objema stranama izvana, ali je očigledno da su nacije koje to mogu učiniti odlučile da to ne učine. Prije više od dvadeset godina, tokom Druge intifade, Edward Said ukazao je na nemogućnost dijaloga između dvije tako radikalno suprotstavljene vizije stvarnosti. Godine 1948, Palestinci su bili razvlašteni i raseljeni, napisao je, dok je Izrael objavljivao svoju tek stečenu nezavisnost; Palestinci su ostali bez svoje zemlje i protjerani su u stotinama hiljada, dok je Izrael vraćao zemlju za koju je tvrdio da pripada Jevrejima po biblijskom dekretu; Palestinci su trpjeli decenije okupacije i uskraćivanja prava, dok je Izrael tvrdio

da djeluje u ime naroda žrtava. Jednostrana priča slavi historiju jednih, dok negira ili ignorira historiju drugih. Dugo vremena, paralelno s formalnim priznavanjem Izraela kao nacije, prvo od strane Ujedinjenih nacija 1948, a potvrđeno naredne decenije kroz ugovore o reparaciji sa Zapadnom Njemačkom, nacionalni karakter Palestinaca bio je negiran, dok su oni bili svedeni na generički arapski svijet.[83] Dok je Palestina ostajala apstraktna i nedostižna, Izrael je postepeno stjecao simboličnu dimenziju, koju je dodatno ojačala pojava historijske svijesti o Holokaustu na globalnom nivou.

U Evropi i Sjedinjenim Državama Izrael se nikad ne tretira kao stvarna država, već kao "ideja ili neka vrsta talismana",[84] prepoznatljiv znak krivice čija se okajanja uvijek podrazumijevaju u nejednakom i hijerarhijskom svijetu. Izrael je imao koristi od ove promjene raspoloženja u međunarodnom javnom mnijenju i nikad nije utvrdio svoje granice, koje su postale privremene i ekspanzivne. Palestinci su ti koji su platili i nastavljaju plaćati dug Evrope prema Jevrejima.

Sad integriran u Zapadni svijet, Izrael je preuzeo jezik Zapada i njegove stare rasne predrasude kako bi ih primijenio na Palestince. Frantz Fanon opisao je manihejstvo kolonijalnog

---

83 Vidi Rashid Khalidi, *Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness* (New York: Columbia University Press, 2009), i Elias Sanbar, *Figures du Palestinien. Identité des origines, identité du devenir* (Paris: Gallimard, 2004).

84 Edward W. Said, *From Oslo to Iraq and the Road Map*, uvod napisao Tony Judt (New York: Pantheon Books, 2004), str. 67.

svijeta, u kojem su kolonizirani vječno dehumanizirani i tretirani kao životinje: "Izrazi koje kolonizator koristi kad spominje urođenike su zoološki izrazi."[85] Taj isti jezik danas je ukorijenjen u Izraelu. Na primjer, ministar odbrane Yoav Gallant izjavio je da Izrael ratuje protiv "ljudskih životinja" u Gazi.[86] Još 1983. godine, Rafael Eitan, tadašnji načelnik Generalštaba, opisivao je Palestince kao "bubašvabe u boci".[87] Svi koji poznaju historiju antisemitizma od Wilhelma Marra i Edouarda Drumonta mogu lahko pratiti genealogiju ove retorike. Efektom odraza, bogati arsenal antisemitskih stereotipa stvoren u Evropi krajem 19. stoljeća preselio se na Bliski istok, gdje cvjeta – uključujući svoje najgroteskníje oblike, poput *Protokola sionskih mudraca*, lahko dostupnih na internetu i u knjižarama velikih arapskih gradova.

Ova grana evropskog antisemitizma koja sada cvjeta na Bliskom istoku podržava cionistički narativ da iza napada 7. oktobra ne stoje decenije ugnjetavanja i uskraćivanja prava Palestincima, već drevni antisemitizam samih Palestinaca, njihova prastara i neutaživa mržnja prema Jevrejima. Napad se sad naziva "pogromom", kao da je Hamas na vlasti, a Izraelci potlačena manjina, poput Jevreja u carskoj Rusiji. Ovo je prepisivanje historije, nešto što je Benjamin Netanyahu

---

85 Fanon, *The Wretched of the Earth*, str. 42.

86 Vidi Oliver Holmes I Ruth Michaelson, "Israel Declares Siege of Gaza as Hamas Threatens to Start Killing Hostages," *The Guardian*, okt. 10, 2023.

87 Citirao Tony Judt u svom predgovoru Edward Saidove knjige *From Oslo to Iraq*, str. 19.

pokušavao više puta, naročito tvrdnjama da je Hitler svoju inspiraciju našao kod velikog muftije Jerusalema i da je Hamas – poput Arafata u prošlosti – samo reinkarnacija Hitlera.[88] Ništa novo.

Iscrpljeni zbog brojnih mitoloških priča i nasilja koje podstiču, neki intelektualci pokušali su pratiti njihov izvor. Krajem osamdesetih, izraelski novinar Yehuda Elkana, koji je bio svjedok prizora užasa tokom rata u Libanu 1982. godine, sugerirao je da ta sklonost potječe iz "dubokog egzistencijalnog straha (...) koji je sklon učiniti jevrejski narod vječnim žrtvama neprijateljskog svijeta". Ovo uvjerenje, očigledno još uvijek prisutno četrdeset godina kasnije, predstavljalo je, po njegovom mišljenju, "paradoksalnu i tragičnu Hitlerovu pobjedu". Primjećujući da nacizam još uvijek opterećuje umove ljudi, predložio je istraživanje vrlina zaborava: "Pravilo historijskog sjećanja", napisao je, "mora biti otrgnuto iz naših života".[89]

---

88 Judy Rudoren, "Netanyahu Denounced for Saying Palestinians Inspired Holocaust," The New York Times, okt. 21, 2015. O vezi Amina Al-Husseina s nacizmom, kojem je bio saučesnik, ali zasigurno ne i inspiracija, vidi Gilbert Achcar, *The Arabs and the Holocaust: The Arab-Israeli War of Narratives*, tr. G.M. Goshgarian (New York: Metropolitan Books, 2009), str. 150-157.

89 Yehuda Elkana, "For Forgetting," *Haaretz*, mart 16, 1988. Quoted by Tom Segev, *The Seventh Million: The Israelis and the Holocaust*, tr. Haim Watzman (New York: Hill and Wang, 1993), str. 502-503. O vrlinama zaborava, vidi također David Rieff, *In Praise of Forgetting: Historical Memory and Its Ironies* (New Haven: Yale University Press, 2016).

Kad se sjećanje toliko iskrivi, čovjek je u iskušenju da otkrije vrline zaborava. Prije nego što je Yehuda Elkana predložio to kao ideju, Primo Levi dao je intervju italijanskom dnevniku *La Repubblica* dan nakon masakra u Sabri i Šatili, u kojem je priznao "duboki egzistencijalni strah" Jevreja, ali je odbio koristiti to kao izgovor: "Znam da je Izrael osnovan od ljudi poput mene, samo manje sretnih. Ljudi s tetoviranim brojevima iz Aušvica na rukama, ljudi koji su bili bez doma i državljanstva, koji su pobjegli od užasa Drugog svjetskog rata i pronašli kuću i domovinu tamo. Znam sve to. Ali također znam da je to omiljeni argument Begina. I negiram valjanost tog argumenta."[90] Što se Prima Levija tiče, Holokaust nije Izraelu dao ontološku nevinost. Smatrao je Begina pravim "fašistom", oznakom za koju je mislio da bi je Begin rado prihvatio.[91] Ali danas, u poređenju s Netanyahuom, Begin bi izgledao kao umjereni.

Nisam više siguran, nakon četrdeset godina, ili dvije generacije, da je Elkanina dijagnoza izraelskog mentalnog života još uvijek tačna. Menachem Begin je proživljavao izraelsku invaziju na Liban u stanju mitološkog uzvišenja, doživljavajući sebe kao vođu jevrejske vojske koja oslobađa Varšavski geto 1943. Današnji cionistički supremacisti su drugačiji; oni nisu čak ni djeca osnivača izraelske države, u kojima je Primo Levi vidio saputnike u nesreći. Današnji jevrejski supremacisti su poput naših fašista na Zapadu koji

90 Primo Levi, *Conversazioni e interviste 1963-1987*, ed. Marco Belpoliti (Turin: Einaudi, 1997), str. 302.

91 Levi, *Conversazioni e interviste 1963-1987*, str. 298.

premlaćuju crnog ili arapskog muškarca kako bi dokazali svoju muškost. Prije dvadeset godina, britansko-američki historičar Tony Judt primijetio je s tugom da je nakon Šestodnevnog rata 1967, a još više nakon Prve intifade, Izrael doživio mračnu transformaciju:

"Danas [Izrael] predstavlja užasan prizor: mjesto gdje 18-ogodišnjaci s karabinima M16 podrugljivo provociraju nemoćne starce ("sigurnosne mjere"); gdje buldožeri redovno sravnjuju cijele stambene blokove ("kolektivna kazna"); gdje helikopteri ispaljuju rakete u rezidencijalne ulice ("ciljane likvidacije"); gdje subvencionirani doseljenici uživaju u bazenima okruženim travom, nesvjesni arapske djece udaljene svega nekoliko metara, koja truhnu u najgorim straćarama na svijetu; i gdje penzionisani generali i ministri otvoreno govore o [...] čišćenju zemlje od 'arapskog raka'."[92]

Elkanina reakcija je razumljiva, čak iako je sad zastarjela; ali zaborav se ne može narediti – pamćenje se može samo cenzurirati. Ne možete izbrisati prošlost čiji duhovi nastanjuju sadašnjost, bez da ih prizovete. Osim što su sporne i približne, s obzirom na razliku u vremenima, kontekstima i akterima, spontano se nameće nekoliko historijskih analogija: IDF-ovo uništenje Gaze podsjeća na rušenje Varšavskog geta pod vođstvom generala Stroopa 1943. godine, a borci koji iskaču iz tunela kako bi napali okupatorsku vojsku koja ih vidi kao "životinje" neizbježno podsjećaju na jevrejske borce u getu. Tačno, na zastavama IDF-a je Davidova zvijezda, a ne svastika,

92 Judt, "Uvod" u Said, *From Oslo to Iraq*, str. 20.

ali to njihove vojnike ne čini nevinima. Duboko uznemirujuće slike koje ovi vojnici postavljaju na društvene mreže, ponosno i zabavljajući se prikazuju pored poniženih Palestinaca, podsjećaju na strašne suvenirske fotografija koje su njemački vojnici Wehrmachta pravili u Poljskoj i Bjelorusiji, gdje ih vidimo kako se smiješe pored obješenih tijela partizana.[93] S obzirom na brojne videozapise postavljene na društvenim mrežama (uprkos cenzuri glavnih kanala) snajperista ili dronova, koji prikazuju tijela ubijene djece, humanitarnih radnika i civila, zatim odvezenih buldožerima, kao i s obzirom na otkrivanje masovnih grobnica ispunjenih stotinama leševa sa zavezanim rukama, dojam "holokausta mecima" i planiranog masakra postaje sve jači. Neko bi mogao prigovoriti da to nije isto, ali izgleda da Izrael čini sve što može da izbriše tu razliku. Netanyahu nije Hitler, a njegova vlada nije nacistički režim, to je očigledno. Ipak, nakon decenija opsesivnog upoređivanja PLO-a – a sad Hamasa – s nacistima, ovo poređenje sada rizikuje da se vrati kao bumerang.

---

93 O fotografijama za uspomenu iz partizanskog rata ("Partisanenkampf") koje su snimili njemački vojnici, vidi Dieter Reifahrth i Viktoria Schmidt-Linsenhoff, "Die Kamera der Täter", u: Hannes Heer i Klaus Naumann, ur., *Vernichtungskrieg, Verbrechen der Wehrmacht 1941 bis 1944* (Hamburg: Hamburger Edition, 1995), str. 475-503. O selfijima i videozapisima koje su snimili izraelski vojnici u Gazi, detaljno dokumentirano od strane Al Jazeere i drugih novinskih kanala, vidi Sophia Goodfriend, "The Viral Atrocities Posted by Israeli Soldiers," Sapiens: Anthropology Magazine, March 20, 2024; i Samuel Forey, "Des soldats israéliens déployés à Gaza mettent en scène leurs exactions sur les réseaux sociaux," Le Monde, Feb. 28, 2024.

POGLAVLJE VIII

OD RIJEKE DO MORA

Sedmi oktobar i rat u Gazi označavaju konačni neuspjeh sporazuma iz Osla. Umjesto da postave temelje za trajni mir i suživot dviju nezavisnih država, Izrael je od samog početka sabotirao sporazum koristeći to kao osnovu za naseljavanje Zapadne obale, aneksiju Istočnog Jerusalema i izolaciju palestinske vlasti, sad svedene na korumpirani i diskreditirani entitet u sjeni. Ovaj neuspjeh također označava kraj rješenja s dvije države. Iako ga Evropska unija i administracija predsjednika Bidena još uvijek nejasno podržavaju – bez ikakvog savjetovanja sa Palestincima o toj temi – plan bi u praksi rezultirao jednim ili dva "Bantustana" za Palestinu, pod izraelskom vojnom kontrolom. Nakon aneksije Istočnog Jerusalema, u koji se preselilo 220.000 doseljenika, naseljavanja

500.000 doseljenika na Zapadnu obalu i uništenja Gaze, scenarij s dvije države postao je objektivno nemoguć. Štaviše, izraelska vlada ne želi dvije države; želi anektirati Zapadnu obalu i izvršiti etničko čišćenje Gaze. Kao što smo ranije vidjeli, nekoliko članova vlade to je eksplicitno izjavilo.

Šta onda možemo očekivati? Prije dvadeset godina, Edward Said izjavio je da je sekularna dvonacionalna država – demokratska republika sposobna da garantira potpunu jednakost prava i za svoje jevrejske i palestinske građane – jedini mogući put do mira. To je zapravo značenje slogana "Od rijeke do mora, Palestina će biti slobodna" (From the river to the sea, Palestine will be free) i njegovih varijanti "Od rijeke do mora, zahtijevamo jednakost" i "Od rijeke do mora, svi moraju biti slobodni" – što većina medija uporno karakterizira kao antisemitizam,[94] ponavljajući optužbu koja potiče još iz vremena Jomkipurskog rata, kada je B'nai B'rith antidefamacijska liga počela da optužuje ljevicu za novi antisemitizam.[95]

Ipak, ta optužba zvuči prilično čudno. Zašto Palestinci ne bi mogli biti slobodni između rijeke Jordan i Sredozemnog

---

94 O upotrebi ovog slogana, vidi Alon Confino I Amos Goldberg, "From the River to the Sea, There Is Space for Many Different Interpretations," *Public Seminar*, april 9, 2024.

95 Vidi Arnold Foster i Benjamin R. Epstein, *The New Anti-Semitism* (New York: McGraw-Hill, 1974). O genealogiji ove ideološke vizije, vidi Adam Haber i Matylda Figlerowicz, "Anatomy of a Moral Panic," *Jewish Currents*, maj 2, 2024.

mora? Možda zato što je ovo izraelski "životni prostor", prema omiljenoj formuli ekstremista u Netanyahuovoj vladi?[96] Još jedna izokrenuta uloga. Početkom 20. stoljeća, kad je njemački geograf Friedrich Ratzel izumio koncept "životnog prostora" (*Lebensraum*), pangermanisti su smatrali granice koje je postavilo međunarodno pravo čistim apstrakcijama, proizvodom bestjelesne jevrejske misli, i nasuprot tome postavili ideju prostora koji nije samo geografski već egzistencijalni i biološki, prostor predodređen da ga oblikuje životna sila naroda.[97] Ovo je bila ideološka osnova njihovih ekspanzionističkih politika, mnogo prije nego što je nacizam prisvojio taj koncept. Danas su tu ideju "životnog prostora" usvojili cionisti, koji od rođenja Izraela konstantno proširuje granice zemlje, prkoseći međunarodnom pravu. Ovo je teritorijalni aspekt cionističkog teološko-političkog plana, koji tvrdi da je jevrejsko vlasništvo nad ovim prostorom predodređeno u Svetom pismu.

Mnogi američki političari, za koje bi ideja Sjedinjenih Američkih Država kao isključivo bijele i kršćanske zemlje bila rasistička i luda, ili koji smatraju Islamsku Republiku Iran povijesnim anahronizmom, ipak su čvrsti branioci

---

96 Vidi Sylvain Cypel, *The State of Israel vs. the Jews*, str. 98-101.

97 Vidi Friedrich Ratzel, *Der Lebensraum. Eine biogeographische Studie* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1966 [1901]); o kritičkoj studiji razvoja ovog koncepta, vidi Diner, *Beyond the Conceivable*, ch. 2, "Knowledge of Expansion: On the Geopolitics of Karl Haushofer," str. 26-48.

Izraela, države izgrađene na etničkim i religijskim temeljima. Naime, od glasanja u Knesetu 2018. godine, Izrael je postao "Nacionalna država jevrejskog naroda". U Italiji se najvjerniji saveznici "jevrejske države" Izrael nalaze u redovima ksenofobne desnice, onih koji iz principa odbijaju uvođenje *jus soli*, prava na državljanstvo za djecu imigranata rođenu u Italiji.

Prema svom Zakonu o povratku, Izrael prima sve Jevreje iz dijaspore, ali uskraćuje pravo povratka Palestincima protjeranim 1948. godine i njihovim potomcima. Izrael je demokratska država za svoje građane, ali vojna diktatura za Palestince na okupiranim teritorijama, koji su lišeni svojih prava. U stvarnosti, kako primjećuje Amnon Raz-Krakotzkin, Izrael nije "nacionalna država" već "stalni proces iskupljenja" zasnovan na jedinstvenoj kombinaciji teologije i kolonijalizma. To je država koja utjelovljuje "vječiti cilj imigracije, naseljavanja i judaizma", iz koje su Arapi po definiciji isključeni.[98] Raz-Krakotzkin primjećuje da Izrael u konačnici nije ni nacionalna država u tradicionalnom smislu tog pojma niti demokratska država. Cilj Izraela, kako je proročanski napisao Edward Said, bio je učiniti Palestince nevidljivima. Taj cilj prećutno dijele Sjedinjene Američke Države, Evropska unija, pa čak i arapske zemlje, koje su nedavno bile na korak od priznavanja Izraela (u kontekstu Abrahamovih sporazuma koje su Ujedinjeni Arapski

98 Amnon Raz-Krakotzkin, *Exil et souveraineté. Judaisme, sionisme et pensée binationale*, predgovor napisao Carlo Ginzburg (Paris: La fabrique, 2007), str. 210.

Emirati, Bahrein, Maroko i Sudan već potpisali s Izraelom), bez obzira na Palestince. Događaji od 7. oktobra podsjetili su ih da Palestinci nisu nestali.

Jasno je da budućnost Izraela i Palestine moraju odrediti muškarci i žene koji tamo žive. Ipak, ljudi izvan tog sukoba, koji teže miru, mogli bi ukazati na nekoliko lekcija koje im je historija pružila. Rješenje s dvije države moglo bi se ostvariti danas jedino uz cijenu uzajamnog programa etničkog čišćenja: protjerivanje jevrejskih doseljenika sa Zapadne obale, uspostavljanje granica unutar Jerusalema stvaranjem isključivo etničkih naselja i, na kraju, pronalaženje rješenja za dva miliona Palestinaca koji trenutno imaju izraelsko državljanstvo. Da li je ovo racionalno rješenje za zemlju koju dijeli jednak broj Jevreja i Palestinaca? Čak i zamisliti stvaranje stvarno suverene palestinske države znači podijeliti ovo područje na dva nacionalna entiteta, svaki sa etnički i religijski homogenim stanovništvom, što bi bio korak unazad u historiji. Situacija bi mogla poprimiti čak i ekstreman i karikaturalan oblik ako bi se suprotstavile dvije fundamentalističke države, jedna cionistička, a druga islamska. Ne bi se mogla odvijati nikakva plodna razmjena između kultura, jezika i religija koje dijele ovu zemlju. Kao što historija centralne Evrope i Balkana u 20. stoljeću pokazuje, rezultati bi bili tragični. Zbog toga mnogi akteri u ovom sukobu ne vide drugi mogući put osim binacionalne države u kojoj bi Izraelci i Palestinci, Jevreji, muslimani i kršćani živjeli zajedno na ravnopravnoj osnovi. Danas se ova opcija čini neostvarivom, ali ako razmišljamo dugoročno, čini se logičnom i dosljednom.

Ideja binacionalne države nikako nije antisemitska, niti podrazumijeva želju za protjerivanjem Jevreja iz Palestine. Izrael nije samo država, već i organizirana nacija s bogatom i dinamičnom kulturom koja, naravno, ima pravo na postojanje. Međutim, budućnost ove nacije ugrožena je političkim entitetom koji je danas predstavlja i upravlja njome. U globalnom svijetu 21. stoljeća, država zasnovana na isključivoj etničkoj i religijskoj pripadnosti je aberacija, u Izraelu-Palestini kao i drugdje.

Zašto bi binacionalna izraelsko-palestinska država bila nemoguća ili iracionalna? Tokom Drugog svjetskog rata, ideja o izgradnji evropske federacije koja bi kombinirala Njemačku, Francusku, Italiju, Belgiju i Nizozemsku činila bi se čudnom i naivnom. Deset godina kasnije započeo je proces izgradnje Evrope – o kojem se, naravno, moglo mnogo reći i moguće kritizirati – ali do kraja tog procesa ideja rata između Njemačke, Italije i Francuske postala je potpuno apsurdna. Zašto isto ne bi moglo biti i na Bliskom istoku? Historija je puna predrasuda koje su istrgnute i odbačene, a kasnije su se činile kao promišljeni anahronizmi. Ponekad tragedije otvaraju nove horizonte. Ideja o federalnoj ili binacionalnoj državi dugo je vremena bila plan koji su podržavali PLO i ogranak izraelske ljevice, Matzpen.

Prije osnivanja Izraela, ovaj koncept bio je u centru onoga što se nazivalo "kulturnim cionizmom", čiji su istaknuti predstavnici uključivali Roberta Weltscha, Gershoma Scholema, Hannah Arendt, Martina Bubera i Judah Magnesa, jednog od osnivača Hebrejskog univerziteta u Jerusalemu.

Svi ovi intelektualci odbacili su Herzlov politički cionizam u vrijeme osnivanja Izraela, a nekoliko njih smatralo je formiranje jevrejske države historijskom greškom. Prepiska između Arendt i Scholema dokumentira ovaj raskol. Godine 1946, Scholem nije mogao podnijeti "ton" Arendtinih anticionističkih stavova – napisala je da bi "jevrejska nacionalna država bila opasna i glupa šala".[99] Prije osnivanja Izraela, cionizam je bio složen pokret, mjesto različitih uvjerenja koja su ponekad bila suprotstavljena. Uključivao je spiritualiste s libertarijanskim sklonostima poput Scholema, deklarirane anarhiste poput Abbe Gordina, marksiste poput Bera Borochova i, s druge strane, nacionaliste koji su gajili simpatije prema fašizmu, poput Vladimira Jabotinskyog. Sve te različite struje potisnute su ili u velikoj mjeri apsorbirane Herzlovim političkim cionizmom, čijim se nasljednikom smatrao Ben-Gurion, a današnji lideri Likud partije tvrde da potječu direktno iz te tradicije.[100] Ono što je izazvalo ovu promjenu i učinilo je trajnom bio je Arapsko-izraelski

---

99 Hannah Arendt i Gershom Scholem, *Der Briefwechsel 1939-1964* (Berlin: Jüdischer Verlag, 2010), str. 110, 133-134. O historiji cionizma i njegovih različitih komponenti, vidi Walter Laqueur, *History of Zionism* (New York: Schocken Books, 1976 [1972]). O kulturološkom cionizmu i binacionalizmu, vidi Raz-Krakotzkin, *Exil et souveraineté.*

100 Vidi Walter Laqueur, *History of Zionism*, i veoma bogatu antologiju koju je uredi i uvod napisao Denis Charbit, *Sionismes. Textes fondamentaux* (Paris: Albin Michel, 1998). Charbit sasvim ispravno koristi množinu "cionizmi" u svom naslovu.

rat 1948. godine. Danas bi većina gore navedenih uvjerenja bila označena kao anticionistička.

Godine 1950, ubrzo nakon prvog Arapsko-izraelskog rata, Arendt je napisala da je velika tragedija koja je proizašla iz ovog sukoba bila "stvaranje nove kategorije beskućnika, arapskih izbjeglica".[101] Pobjeda Izraela, umjesto da osigura njegovu sigurnost, postavila je temelje za trajnu krizu. Jednom kad rat bude dobijen, napisala je, "(...) njegov kraj bi doveo do uništenja jedinstvenih mogućnosti i dostignuća cionizma u Palestini. Zemlja koja bi nastala bila bi nešto potpuno drugačije od sna svjetskog jevrejstva, cionističkog i necionističkog. "Pobjedonosni" Jevreji živjeli bi okruženi potpuno neprijateljskim stanovništvom, zatvoreni unutar granica koje su stalno ugrožene, zaokupljeni fizičkom samoodbranom do te mjere da bi svi drugi interesi i aktivnosti bili potisnuti. Razvoj jevrejske kulture prestao bi biti briga cijelog naroda; društveni eksperimenti morali bi se odbaciti kao nepraktičan luksuz; politička misao bi se fokusirala na vojnu strategiju; ekonomski razvoj bio bi određen isključivo potrebama rata. I sve to bi bilo sudbina nacije koja – bez obzira na to koliko bi imigranata još mogla primiti i koliko bi svoje granice proširila (cijela Palestina i Transjordan su suludi zahtjevi revizionista) – i dalje bi ostala vrlo mali narod znatno brojčano nadjačan neprijateljskim susjedima."[102]

---

101 Hannah Arendt, "Peace or Armistice in the Near East?" U *The Jewish Writings*, str. 444.

102 Arendt, "To Save the Jewish Homeland," in *The Jewish Writings*, str. 396-397.

Ovaj prizor, koji je Arendt prikazala kao noćnu moru, danas je pred našim očima. Upravo kako bi se izbjegla ovakva pat-pozicija, intelektualci koji su podržavali stvaranje "jevrejskog nacionalnog doma" u Palestini, odbacili su cionističku viziju jevrejske države, predlažući binacionalnu državu. Ovu je opciju Judah Magnes smatrao jedinom dobrom opcijom, opisavši je vjerovatno naivnim, ali također osvježavajućim i vizionarskim terminima:

"Kakvo bi blago za čovječanstvo bilo kad bi se Jevreji i Arapi u Palestini trudili zajedno, u prijateljstvu i partnerstvu, da ovu Svetu Zemlju pretvore u naprednu, mirnu Švicarsku u srcu ove drevne magistrale između Istoka i Zapada. To bi imalo neprocjenjiv politički i duhovni utjecaj na cijeli Bliski istok i mnogo šire. Binacionalna Palestina mogla bi postati svjetionik mira u svijetu."[103]

Magnes je zamislio Palestinu slobodnu od rijeke Jordan do mora. Trebamo li ga retroaktivno označiti antisemitom? Prije dvadeset godina, Edward Said postavio je pitanje: "Gdje su izraelski ekvivalenti Nadine Gordimer, Andre Brinka, Athola Fugarda, onih bijelih pisaca koji su nedvosmisleno i jasno govorili protiv zala aparthejda u Južnoj Africi?"[104] Tišina je jednako zaglušujuća i danas, razbijena tek ponekim izoliranom glasom. Svjedočili smo impresivnim demonstracijama koje su tražile Netanyahuovu smjenu, ali nisu osudile masakr u Gazi; samo su zahtijevale efikasnije

103 Arendt, "Peace or Armistice," in *The Jewish Writings*, str. 441.

104 Said, *From Oslo to Iraq*, str. 197.

akcije za oslobađanje talaca i uklanjanje Netanyahua zbog korupcije. Slične demonstracije održane su i prošle godine, ali su pokazale potpunu ravnodušnost prema eksplozivnoj situaciji koja se razvijala u Gazi i sve veće privikavanje na kolonizaciju okupiranih teritorija, koja se sada prihvata kao normalna i nepovratna. Nismo čuli glas sličan onom filozofa Yeshahayua Leibowitza, koji je 1982. godine rat u Libanu nazvao "jevrejsko-nacističkom politikom".[105]

Trauma od 7. oktobra čini se da je paralizirala savjest ljudi, iako su neki hrabri glasovi podignuti, ponekad na spektakularan način. Tokom Berlinala 2024. godine, izraelski režiser Yuval Abraham, koji je zajedno s Palestincem Baselom Adrom režirao dokumentarac "Jedina zemlja" (No Other Land), izgovorio je sljedeće riječi prilikom primanja nagrade za najbolji dokumentarni film: "Ja sam Izraelac, Basel je Palestinac. Za dva dana vraćamo se u zemlju gdje nismo jednaki. [...] Ova situacija aparthejda između nas, ova nejednakost, mora prestati."[106] Glasovi protiv rata su mnogo brojniji i jasniji među Jevrejima iz dijaspore, koji očigledno nisu odgovorni za masakr, ali su se mnogi od njih osjetili dužnim da kažu kako se ograđuju od toga da Izrael djeluje u njihovo ime. U Sjedinjenim Državama ovo je vjerovatno

---

105 Citirano u Tom Segev, *The Seventh Million: The Israelis and the Holocaust*, tr. Haim Watzman (New York: Hill and Wang, 1993).

106 Vidi Lucas Minisini, "Qui est le journaliste israélien Yuval Abraham, qui a plaidé pour un cessez-le-feu à Gaza," *Le Monde*, mart 6, 2024. Nekoliko njemačkih političara nazvalo je Abrahamov govor antisemitskim.

dominantan pogled među mlađim generacijama. U Nju Jorku, organizacija Jewish Voice for Peace okupirala je Grand Central, glavnu željezničku stanicu u gradu, Menhetnski most i Otok slobode; njihove crne majice sa sloganom "Ne u naše ime" postigle su izvanredan uspjeh. U Italiji, otvoreno pismo koje su potpisale mnoge najvažnije jevrejske ličnosti u zemlji postavilo je temeljno pitanje: "Čemu služi sjećanje danas ako ne doprinosi zaustavljanju sijanja smrti u Gazi i na Zapadnoj obali? Ne postaviti ovo pitanje znači pretvoriti Dan sjećanja u praznu, ritualnu proslavu."[107] U Francuskoj je poslano slično pismo, koje su potpisali intelektualci čiji su roditelji ili djedovi i bake bili progonjeni ili deportirani. Iznimno uvidno, velikodušno i, u trenutnoj klimi, hrabro, ovaj tekst počinje sljedećim riječima:

"Nakon pedeset sedam godina okupacije, obilježene poniženjem, izbacivanjem iz domova, proizvoljnim zatvaranjem, brojnim ubistvima, naseljavanjem kolonista i ponovljenim neuspjehom različitih miroljubivih akcija, sasvim je razumljivo da mnogi palestinski muškarci i žene odbijaju osuditi djelovanje Hamasa 7. oktobra, smatrajući ga legitimnim činom otpora protiv izraelske kolonizacije i državnog terorizma."

Pismo dalje osuđuje napad Hamasa i izraelski masakr koji je uslijedio, dodajući da je "(...) nelegitimno i odvratno opravdavati masakr desetina hiljada civila iz Gaze i sa

---

107 "Mai indifferenti. Voci ebraiche per la pace," *Il Fatto Quotidiano*, feb. 11, 2024.

dominantan pogled među mlađim generacijama. U Nju Jorku, organizacija Jewish Voice for Peace okupirala je Grand Central, glavnu željezničku stanicu u gradu, Menhetnski most i Otok slobode; njihove crne majice sa sloganom "Ne u naše ime" postigle su izvanredan uspjeh. U Italiji, otvoreno pismo koje su potpisale mnoge najvažnije jevrejske ličnosti u zemlji postavilo je temeljno pitanje: "Čemu služi sjećanje danas ako ne doprinosi zaustavljanju sijanja smrti u Gazi i na Zapadnoj obali? Ne postaviti ovo pitanje znači pretvoriti Dan sjećanja u praznu, ritualnu proslavu."[107] U Francuskoj je poslano slično pismo, koje su potpisali intelektualci čiji su roditelji ili djedovi i bake bili progonjeni ili deportirani. Iznimno uvidno, velikodušno i, u trenutnoj klimi, hrabro, ovaj tekst počinje sljedećim riječima:

"Nakon pedeset sedam godina okupacije, obilježene poniženjem, izbacivanjem iz domova, proizvoljnim zatvaranjem, brojnim ubistvima, naseljavanjem kolonista i ponovljenim neuspjehom različitih miroljubivih akcija, sasvim je razumljivo da mnogi palestinski muškarci i žene odbijaju osuditi djelovanje Hamasa 7. oktobra, smatrajući ga legitimnim činom otpora protiv izraelske kolonizacije i državnog terorizma."

Pismo dalje osuđuje napad Hamasa i izraelski masakr koji je uslijedio, dodajući da je "(...) nelegitimno i odvratno opravdavati masakr desetina hiljada civila iz Gaze i sa

---

107 "Mai indifferenti. Voci ebraiche per la pace," *Il Fatto Quotidiano*, feb. 11, 2024.

Zapadne obale u ime genocida nad Jevrejima u Evropi, u kojem palestinski narod nije imao učešća. Zajedno s mnogim Jevrejima širom svijeta, uključujući i Izrael, uskraćujemo vladi Netanyahua i njenim pristalicama pravo da koristeći Holokaust kao izgovor djeluju u Gazi i na Zapadnoj obali u naše ime i u ime naših predaka."[108]

U međuvremenu, situacija se duboko promijenila. Izrael se pokazao ranjivim i zbog svoje destruktivne žestine lišen bilo kakve moralne legitimnosti. Palestinska stvar postala je zastava Globalnog Juga i velikog dijela javnog mnijenja, posebno među mladima, uključujući mnoge Jevreje u Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama. Ono što je danas na kocki nije egzistencija Izraela već opstanak palestinskog naroda. Ako bi rat u Gazi završio drugom Nakbom, legitimitet Izraela bio bi definitivno kompromitiran. U tom slučaju, ni američko oružje, ni zapadni mediji, ni njemački državni interes, ni iskrivljeno i obeščašćeno sjećanje na Holokaust ne bi mogli da ga spase.

108 "Nous, Françaises juives et Français juifs, appelons à un cessez-le-feu immédiat et durable à Gaza," *Le Monde*, jan. 30, 2024.

O AUTORU

Enzo Traverso rođen je u Italiji i predavao je historiju i političku teoriju u Francuskoj gotovo dvadeset godina. Od 2013. godine predaje na Kornel univerzitetu u SAD-u. Autor je brojnih knjiga, uključujući *Kraj jevrejske modernosti*, *Vatra i krv: evropski građanski rat*, *Ljevičarska melanholija*, *Nova lica fašizma*, *Jedinstvene prošlosti: 'Ja' u historiografiji* i *Revolucija: intelektualna historija*, koje su prevedene na mnoge jezike.

Redovno piše za časopis *Jacobin* u Sjedinjenim Državama, *Il Manifesto* u Italiji, kao i za časopise na francuskom i španskom jeziku. Također je predavao kao gostujući profesor u nekoliko zemalja širom Evrope i Latinske Amerike.

POHVALE KNJIGE

"Enzo Traverso daje oštar odgovor – čvrsto utemeljen na njegovom poznavanju evropske jevrejske historije – na gotovo jednoglasnu kanonizaciju genocidnog rata Izraela protiv Gaze od strane zapadnih elita, te na njihovu neiskrenu instrumentalizaciju antisemitizma (u nekim slučajevima od pravih antisemita krajnje desnice) kako bi napali pristalice palestinskih prava."

— Rashid Khalidi, autor knjige
Stogodišnji rat protiv Palestine

"U suočavanju s masovnim pokušajem iskrivljavanja činjenica dolazi ova jasna analiza koja, između ostalog, objašnjava zašto Zapad nije sposoban niti voljan prestati naoružavati Izrael, kako se sjećanje na Holokaust koristi u odbrani Izraela i kako Izrael uspijeva predstavljati sebe kao žrtvu dok uništava Gazu pod kišom bombi i još mnogo, mnogo toga."

— Raja Shehadeh, autor knjiga
Mogli smo biti prijatelji, moj otac i ja
***i** Čega se Izrael boji od Palestine?*

"Jedan od vodećih svjetskih primjera vrline promišljanja kroz historiju, Enzo Traverso nudi jedinstveno važan glas kritike: njegovo najnovije djelo, strastveno i istraživačko, ne može biti pravovremenije."

— Mark Mazower, autor knjige
Tamni kontinent: Evropa 20. stoljeća

"U ovoj ozbiljnoj i elokventnoj knjizi, Enzo Traverso smješta zločine od 7. oktobra i izraelsko uništavanje Gaze u historijski slijed koji obuhvata i Šou i Nakbu, zločine nacizma i zločine kolonizacije. Rezultat je djelo erudicije i moralne težine, koje nudi razornu osudu retoričkih manipulacija pomoću kojih su Izrael i njegovi zapadni saveznici opravdavali pokolj u Gazi."

— Adam Shatz, autor knjige
Klinika pobunjenika: revolucionarni životi Frantza Fanona

"Snažno i hitno, *Gaza pred licem historije* spaja političku oštroumnost i historijski uvid kako bi ponudila kritički osvrt na javne rasprave vođene od 7. oktobra 2023. godine. Traversov 'kontrapunktni' pristup propituje uobičajene stavove o pitanjima antisemitizma i anticionizma, žrtava i počinitelja, te političkog nasilja. Bez umanjivanja složenosti krize u kojoj se nalazimo, knjiga završava s neophodnom vizijom binacionalnog rješenja – jedinim mogućim putem naprijed."

— Michael Rothberg, autor knjige
Uključeni subjekt: Izvan žrtava i počinitelja

"Ovaj sveobuhvatni esej maestralnog historičara Enza Traversa pruža hrabru i beskompromisnu analizu rasprava o Gazi. Od tenzija između univerzalizma i orijentalizma na Zapadu, uloge nacionalnih mitova i odgovarajućih historijskih analogija, do djelotvornosti antikolonijalnog i revolucionarnog nasilja, *Gaza pred licem historije* propituje ustaljene predstave koje iskrivljuju razumijevanje sukoba u zemlji između Rijeke i Mora. Pretpostavljam da će za neke čitanje ove knjige biti teško, ali neophodno."

— A. Dirk Moses, autor knjige
Problemi genocida

"U ovom prosvjetljujućem djelu, Enzo Traverso razmatra izraelski rat protiv Gaze kroz prizmu svog iskustva kao historičara i intelektualca. Na taj način pruža čitatelju sažet pregled decenija istraživanja i promišljanja o blisko povezanim pitanjima, nudeći mnogo dublju perspektivu o tragediji Gaze."

— Gilbert Achcar, autor knjige
Arapi i Holokaust: arapsko-izraelski rat narativa

"Danas [Izrael] predstavlja užasan prizor: mjesto gdje 18-ogodišnjaci s karabinima M16 podrugljivo provociraju nemoćne starce ("sigurnosne mjere"); gdje buldožeri redovno sravnjuju cijele stambene blokove ("kolektivna kazna"); gdje helikopteri ispaljuju rakete u rezidencijalne ulice ("ciljane likvidacije"); gdje subvencionirani doseljenici uživaju u bazenima okruženim travom, nesvjesni arapske djece udaljene svega nekoliko metara, koja truhnu u najgorim straćarama na svijetu; i gdje penzionisani generali i ministri otvoreno govore o [...] čišćenju zemlje od 'arapskog raka'."

Tony Judt, historičar i esejist (1948-2010)

ISBN 978-9926-8908-2-7

9 789926 890827

www.dialogos.ba